

Betænkning om anonyme vidner m.v.

Afgivet af retsplejerådet

BETÆNKNING NR. 1056

KØBENHAVN 1985

trykt på genbrugspapir

ISBN 87-503-5890-1
Stougaard Jensen/København
Ju 00-177-bet.

Indholds for tegnelse.

	side
1.	Indledning 5
2.	Problemet. 8
3.	Gældende ret med hensyn til anonyme vidner 12
3.1.	Retsplejelovens regler. 12
3.2	Retspraksis. 15
4.	Debat og kritik 21
5.	Fremmed ret. 26
6.	Retsplejerådets overvejelser. 28
6.1.	Begrundelsen for anonym vidneførsel 28
6.2.	Betænkelighederne ved anonyme vidner 30
6.3	Konklusion 33
6.3.1.	Behovet for lovregulering. 33
6.3.2.	Flertallets indstilling. 35
6.3.2.1.	Hemmeligholdelse af vidneforklaring 35
6.3.2.2.	Hemmeligholdelse af vidnets navn m.v. 36
6.3.2.3.	Hemmeligholdelse af vidnets navn m.v og fjernelse af tiltalte fra retssalen . 37
6.3.2.4.	Anvendelse af de foreslåede regler i praksis 38
6.3.3	Mindretallets indstilling. 38
7.	Flertallets lovudkast m.v. 42
7.1.	Lovudkast. 42
7.2.	Bemærkninger til lovudkastet. 43
Bilag	Forslag til lov om ændring af retsplejeloven (Forbud mod anonyme vidner) 49

1.

Indledning.

1.1. Retsplejerådet, der blev nedsat i 1961, har til opgave:

1) efter justitsministeriets anmodning at afgive indstilling om ændringer i retsplejeloven med henblik på en reform af denne lovgivning og

2) at virke som rådgivende organ for justitsministeriet med hensyn til retsplejebestemmelser i særlovgivningen og i internationale overenskomster samt vedrørende principielle spørgsmål om **fastsættelsen** af administrative bestemmelser af retsplejemæssige betydning.

1.2. Ved skrivelse af 29. marts 1985 anmodede justitsministeriet retsplejerådet om en udtalelse om spørgsmålet om anvendelse af anonyme vidner i straffesager. Skrivelsen var sålydende:

"Den 11. december 1984 blev der for folketinget fremsat vedlagte lovforslag til lov om ændring af retsplejeloven (Forbud mod anonyme vidner). Forslagsstillerne var medlemmer af Socialistisk Folkeparti og Venstresocialisterne..

Forslaget indebærer bl.a., at en tiltalt, der efter rettens bestemmelse i medfør af retsplejelovens § 848, stk. 1, har måttet forlade retssalen, medens et vidne eller en medtiltalt afhøres, skal have oplysning om, hvem der har afgivet forklaring i hans fravær, og om indholdet af forklaringen, for så vidt den angår ham, når han på ny kommer til stede i retssalen.

I forbindelse med folketingets 1. behandling af lovforslaget den 23. januar 1985 tilkendegav justitsministeren, at han ville anmode retsplejerådet om en udtalelse.

I den anledning skal man anmode retsplejerådet om en udtalelse om det nævnte spørgsmål. I forbindelse hermed anmodes rådet om en vurdering af behovet for lovregulering af adgangen til at anvende de såkaldte anonyme vidner og om i givet fald at udarbejde udkast til regler om spørgsmålet i retsplejeloven.

Af hensyn til muligheden for at fremsætte lovforslaget i den kommende folketingssamling skal man anmode om, at udtalelsen må foreligge snarest muligt og senest den 1. december 1985.

Justitsministeriet forudsætter, at de medlemmer af retsplejerådet, der er beskikket efter indstilling fra henholdsvis rigsadvokaten og Foreningen af politimestre i Danmark med henblik på særlige overvejelser af straffeprocessuel karakter, deltager i rådets behandling af de ovennævnte spørgsmål.

Der vedlægges udskrift af folketingets 1. behandling af lovforslaget. "

Det lovforslag, der nævnes i justitsministeriets skrivelse, er optaget som bilag til denne betænkning. Lovforslaget bortfaldt ved folketingsårets udgang i medfør af grundlovens § 41, stk. 4, men er i indeværende folketingssamling blevet genfremsat i uændret skikkelse.

1.3. Retsplejerådet har under udarbejdelsen af denne betænkning haft følgende sammensætning:

Landsretspræsident Ole Agersnap (formand).

Retspræsident Knud Arildsen.

Politimester Tage Bækgaard.

Professor, dr.jur. Hans Gammeltoft-Hansen.

Retsassessor Knud Have.

Statsadvokat Karsten Hjorth.

Landsretssagfører Kristian Mogensen.

Dommer Hans Rosenmeier.

Hvervet som sekretær for rådet har været varetaget af fuldmægtig Kaspar Linkis, justitsministeriet.

København, december 1985.

Ole Agersnap

Tage Bækgaard

Knud Have

Kristian Mogensen

Knud Arildsen

Hans Gammeltoft-Hansen

Karsten Hjorth

Hans Rosenmeier

Kaspar Linkis

(sekretær)

2.

Problemet.

2.1. I almindelighed har et vidne pligt til at afgive vidneforklaring i retten, og nægter vidnet at afgive forklaring, har retten efter retsplejelovens § 178 mulighed for at benytte forskellige tvangsmidler med henblik på at formå vidnet til at afgive forklaring. Det i denne sammenhæng alvorligste tvangsmiddel består i frihedsberøvelse af vidnet i op til 6 måneder.

Reglerne om vidnepligt modificeres bl.a. af vidnefritagelsesreglen i retsplejelovens § 171, hvorefter der i visse nærmere angivne tilfælde ikke foreligger vidnepligt på grund af hensyn til vidnet. Det bestemmes således i retsplejelovens § 171, stk. 2, at der ikke består vidnepligt, såfremt forklaringen antages at ville

- 1) udsætte vidnet selv for straf eller tab af velfærd eller
- 2) udsætte hans nærmeste for straf eller tab af velfærd eller
- 3) påføre vidnet selv eller hans nærmeste anden væsentlig skade.

"Tab af velfærd" er i praksis blevet forstået som også omfattende fysisk overlast. Et vidne vil således bl.a. kunne være vidnefritaget, såfremt en tiltalt i en straffesag eller eventuelt andre har fremsat trusler om repressalier i form af fysiske overgreb på vidnet selv eller hans nærmeste med det formål at hindre vidnet i at afgive vidneforklaring.

Den under nr. 1 nævnte vidnefritagelsesgrund giver vidnet en undtagelsesfri ret til at nægte at afgive forklaring. I de under nr. 2-3 nævnte tilfælde kan retten på trods af vidnefritagelsesgrunden pålægge vidnet at afgive forklaring, når forklaringen anses for at være af afgørende betydning for sagens udfald, og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller samfundet findes at berettigede der-

til, jfr. retsplejelovens § 171, stk. 3.

Vælger vidnet trods en foreliggende vidnefritagelsesgrund at afgive forklaring eller pålægger retten vidnet at afgive forklaring i medfør af retsplejelovens § 171, stk. 3, skal retten påse, at der tages særligt hensyn til vidnet, jfr. retsplejelovens § 173, stk. 2. Der kan i dette øjemed bl.a. træffes bestemmelse om dørlukning under forklaringen eller nedlægges forbud mod offentlig gengivelse af forklaringen.

Som det fremgår af det anførte, vil den vidnebeskyttelse, der ligger i reglerne om vidnefritagelse, som udgangspunkt medføre, at vidnets forklaring ikke opnås, og at de oplysninger, som vidnet sidder inde med, dermed ikke indgår i grundlaget for rettens afgørelse af den pågældende sag. Dette kan selvsagt have afgørende betydning for anklagemyndighedens mulighed for under en straffesag at godtgøre tiltaltes straffskyld.

2.2 En anden regel om beskyttelse af vidner mod forulempelser m.v. fra tiltaltes side findes i retsplejelovens § 848. Efter denne bestemmelse kan retsformanden beslutte, at tiltalte skal forlade retssalen, medens et vidne eller et medtalt afhøres, når særegne grunde taler for, at en uforbeholden forklaring ellers ikke kan opnås. Har et vidne eller en medtalt afgivet forklaring i tiltaltes fravær, skal forklaringen imidlertid gentages eller i alt fald dens indhold meddeles tiltalte, når han atter kommer til stede i retssalen. Denne beskyttelsesregel medfører i modsætning til vidnefritagelsesreglerne ingen indskrænkninger i det oplysningsmateriale, som retten kan basere sin afgørelse af sagen på. Det kan dog svække bevisværdien af en vidneforklaring, hvis den afgives, når tiltalte ikke er til stede.

2.3. Det er et spørgsmål, om man ved anonymisering af vidner m.v. bør gå videre i henseende til beskyttelse af vidner, end hvad der er udtrykkelig mulighed for efter de lovbestemmelser, der er nævnt under afsnit 2.1 og 2.2.

2.3.1. Man kan f.eks. rejse spørgsmålet, om der bør være adgang til - i forbindelse med på sædvanlig vis at lade tiltalte overvære vidnets forklaring - at udelade identifikationsoplysninger (navn, stilling og bopæl) vedrørende vidnet for at undgå eventuelle repressalier over for vidnet. En sådan fremgangsmåde vil naturligvis kun have mening, såfremt tiltalte ikke i forvejen kender vidnets navn. Fremgangsmåden synes anerkendt i retspraksis i nogle sager om grov vold og om narkotikahandel, jfr. Gabe, U 83 B s. 298, og er endvidere accepteret af østre landsret ved en utrykt kendelse, der refereres nedenfor under afsnit 3.2.1. På en sådan måde vil der kunne tages hensyn til - og sikres afhøring af - vidner, der ellers ville begære sig vidnefritaget under henvisning til frygt for repressalier.

2.3.2. En videregående mulighed består i at udelade identifikationsoplysningerne vedrørende vidnet og samtidig træffe bestemmelse om, at tiltalte skal forlade retssalen, medens vidneforklaringen afgives. Tiltalte kunne så enten efterfølgende blive gjort bekendt med forklaringens indhold efter reglerne i § 848, stk. 2, eller - som det nu praktiseres i nogle tilfælde i landsretterne - i et andet lokale påhøre vidnets forklaring gennem et højttaleranlæg. En sådan fremgangsmåde kan tænkes anvendt i tilfælde, hvor det til beskyttelse af vidnet mod overlast fra tiltaltes side ikke anses for tilstrækkeligt, at vidnets navn m.v. tilbageholdes, men findes nødvendigt, at tiltalte ikke ser vidnet. Metoden vil normalt kun være anvendelig, hvis vidnet er en person, som tiltalte ikke kender, f.eks. en, der uset af tiltalte har overværet den kriminelle handling. Der henvises til den utrykte afgørelse fra Københavns byret, som er omtalt nedenfor i afsnit 3.2.2.

2.3.3. I nogle situationer vil de ovenfor nævnte begrænsede foranstaltninger være utilstrækkelige til at sikre vidnet mod, at tiltalte får kendskab til, hvem der har afgivet en for ham belastende vidneforklaring. Hvis vidnet skal beskyttes mod repressalier fra tiltaltes side, vil det være nødvendigt at afskære tiltalte fra kendskab til de dele af vidneforkla-

ringen, hvorefter man vil kunne slutte sig til, hvem vidnet er. Det var denne situation, der forelå i den i U 1984.81 refererede sag, der omtales nærmere nedenfor under 3.2.4., og som gav anledning til lovforslaget om forbud mod anonyme vidner.

3.

Gældende ret med hensyn til anonyme vidner.3.1 Retsplejelovens regler.

Retsplejeloven indeholder ikke udtrykkelige bestemmelser om adgang for anklagemyndigheden til i straffesager at føre vidner, hvis identitet holdes skjult for tiltalte.

En række bestemmelser i retsplejeloven indeholder nærmere regler om angivelse af vidner m.v.

Efter retsplejelovens § 745, der er placeret i retsplejelovens kapitel om efterforskning, har forsvareren adgang til at gøre sig bekendt med det materiale, som politiet har tilvejebragt. Det er forudsat i retsplejeloven, at forsvareren i forbindelse med tilrettelæggelsen af forsvaret kan have drøftelser med sin klient vedrørende indholdet af sagens materiale, herunder oplysninger om eventuelle vidner m.v. Udgangspunktet er således, at den sigtede allerede under efterforskningen gennem sin forsvarer kan få oplysning om identiteten af eventuelle vidner mod ham. Den almindelige regel om sigtedes aktindsigt modificeres imidlertid af forskrifterne i retsplejelovens § 745, stk. 4. Efter denne bestemmelse kan sigtedes aktindsigt begrænses - bl.a. når hensynet til sagens opklaring eller trediemand undtagelsesvis gør det påkrævet - dels i tilfælde, hvor aktindsigt udelukkes, fordi også forsvarerens adgang til materialet afskæres, dels hvor forsvareren får udtrykkeligt pålæg om ikke at videregive bestemte oplysninger. Sådanne begrænsninger i aktindsigten kan f.eks. tænkes iværksat af hensyn til en anmelder. Bestemmelse om de nævnte begrænsninger træffes af politiet, men kan af sigtede og forsvareren indbringes for retten til afgørelse. Efter bestemmelsens placering i retsplejelovens kapitel 67 om efterforskning er det fast antaget, at eventuelle begræns-

ninger i medfør af § 745, stk. 4, taber deres virkning senest ved domsforhandlingens begyndelse.

Afholdes der under efterforskningen retsmøder, har sigtede ret til at overvære dem, jfr. 748, stk. 1. Som eksempel på retsmøde under efterforskningen kan nævnes retsmøde til sikring af bevis, f.eks. vidneudsagn, som ellers må befrygtes at ville gå tabt, eller som ikke uden væsentlig ulempe eller forsinkelse vil kunne føres umiddelbart for den dømmende ret, jfr. retsplejelovens § 747. Efter den særlige undtagelsesbestemmelse i retsplejelovens § 748, stk. 5, kan retten imidlertid på begæring bestemme, at sigtede skal være udelukket fra helt eller delvis at overvære et retsmøde, såfremt f.eks. hensynet til sagens opklaring undtagelsesvis gør det påkrævet. Hensynet til sagens opklaring vil bl.a. kunne medføre, at sigtede udelukkes fra et retsmøde til afhøring af vidner, der ikke ville føle sig frie til at afgive en uforbeholden forklaring ansigt til ansigt med sigtede. Har udelukkelse fundet sted, skal sigtede snarest gøres bekendt med, hvad der er tilført retsbogen. Hvis de særlige hensyn, som har begrundet udelukkelsen, fortsat er til stede, kan retten dog afskære sigtedes kendskab hertil, ligesom retten kan pålægge forsvareren ikke at give sigtede underretning om, hvad der er passeret i retsmødet, jfr. retsplejelovens § 748, stk. 6. I medfør af denne bestemmelse vil der kunne gives forsvareren pålæg om ikke at underrette sigtede om identiteten af vidner. Også sådanne indskrænkninger i den sigtedes ret til oplysninger taber imidlertid deres virkning senest ved domsforhandlingens begyndelse.

Tiltale i straffesager rejses ved et af anklagemyndigheden udfærdiget anklageskrift, jfr. retsplejelovens § 831. Efter denne bestemmelse stilles der strenge formkrav til anklageskriftes indhold, der bl.a. skal rumme en kort angivelse af det forhold, for hvilket tiltale rejses, med sådan angivelse af tid, sted, genstand, udførelsesmåde samt andre nærmere omstændigheder, som er nødvendig til en tilstrækkelig og tydelig betegnelse af det pågældende forhold. Der må ikke angives beviser, herunder vidner, i anklageskriftet. Derimod

skal som nævnt det strafbare forholds "genstand" være angivet, hvilket rejser spørgsmålet om, hvorvidt et gerningsoffer - som i øvrigt typisk vil skulle afgive vidneforklaring under domsforhandlingen - skal være anført med navn i anklageskriftet. Retsplejelovens § 831 kan imidlertid næppe antages at indeholde et krav herom, og i retspraksis er der da også eksempler på, at man har undladt at lade gerningsoffere navn figurere i den kopi af anklageskriftet, som forkyndes for tiltalte.

Efter retsplejelovens § 834 skal statsadvokaten i forbindelse med indlevering af anklageskrift til retten indlevere en fortegnelse over de beviser, der agtes ført. Vidner skal betegnes med navn, og hvad der i øvrigt måtte udkræves til deres nøjagtige betegnelse. Denne bestemmelse, der direkte kun vedrører sager, hvor der rejses tiltale for landsretten, finder gennem henvisningsbestemmelserne i retsplejelovens §§ 927 og 939 også anvendelse i andre straffesager. En genpart af bevisfortegnelsen skal uden ophold meddeles forsvareren. Bestemmelserne indeholder ikke nogen udtrykkelig forskrift om, at tiltalte skal gøres bekendt med bevisfortegnelsen, men det må antages, at formålet med at tilsende forsvareren fortegnelsen er, at han efter samråd med tiltalte skal tage stilling til, om der skal fremsættes krav om yderligere bevisførelse, jfr. retsplejelovens § 836, og dette må normalt forudsætte kendskab til identiteten af vidnerne.

Tiltalte skal være personlig til stede i retssalen under domsforhandlingen, medmindre der er særlig hjemmel til at gøre undtagelse herfra, jfr. retsplejelovens § 846.

Som nævnt ovenfor under afsnit 2.2 kan retsformanden ifølge retsplejelovens § 848, stk. 1, beslutte, at tiltalte skal forlade retssalen, medens et vidne afhøres, når særegne grunde taler for, at en uforbeholden forklaring ellers ikke kan opnås. Denne bestemmelse anvendes hyppigt i tilfælde, hvor et vidne udtrykker frygt for at afgive forklaring, medens tiltalte er til stede. Har et vidne afgivet forklaring i tiltaltes fravær, skal forklaringen imidlertid gentages eller i alt

fald dens indhold meddeles tiltalte, når han atter kommer til stede i retssalen, jfr. retsplejelovens § 848, stk, 2. Bestemmelsen omtaler kun forklaringen og indeholder ikke et udtrykkeligt krav om, at vidnets identitet, skal oplyses over for tiltalte.

De anførte lovbestemmelser viser, at retsplejeloven forudsætter, at den tiltalte normalt er bekendt med vidnernes identitet.

3.2. Retspraksis.

3.2.1. Ved en utrykt østre landsrets kendelse af 16. september 1983 accepterede landsretten, at 2 polititjenestemænd afgav vidneforklaring, uden at deres navn og tjenestested kom offentligt frem i retssalen. Der var tale om en sag, hvorunder en på Christiania boende person ønskede rettens afgørelse for, at Københavns politi havde foretaget ulovlig ransagning på hendes bopæl. De 2 polititjenestemænd, der førtes som vidner, opgav navn og tjenestested til retten, men ønskede ikke disse oplysninger offentligt frem i retssalen. De oplyste, at de i forbindelse med tjenesten ofte havde været udsat for trusler, herunder trusler på livet. Landsretten afsagde kendelse om, at vidneafhøring skulle foretages uden oplysning i retsmødet om vidnernes navn og tjenestested, idet vidnernes identitet var tilstrækkelig sikret, jfr. retsplejelovens § 181. Polititjenestemændene afgav herefter vidneforklaring i overværelse af den pågældende person.

Spørgsmålet om sådan anonymisering af politibetjente i visse særlige "Christianiasager" har været drøftet af kriminaldommerne i Københavns byret på et dommermøde i 1983 på baggrund af oplysninger om, at politibetjente havde været udsat for personlige chikanerier i tilfælde, hvor deres navne havde været oplyst for christianitter. Der blev ved den lejlighed givet udtryk for, at betjentenes navne bør anonymiseres, hvis begæring herom skønnes fremsat med føje, men således at betjentene skal identificeres ved deres tjenestenummer. Dette har herefter været praktiseret i en del tilfælde ved Københavns byret.

3.2.2. Ved en utrykt kendelse af 8. maj 1981 accepterede Københavns byret, at et vidne afgav vidneforklaring under anonymitet. Sagen vedrørte 9 personer, der bl.a. var sat under tiltale for overfald af særlig farlig, rå og brutal karakter med grov legemsbeskadigelse til følge. På en restaurant på Nørrebro havde de udøvet vold mod 3 sagesløse personer ved at tilføje dem knytnæveslag, spark og slag med en trækølle og en flaske i ansigtet og på kroppen. Det ene offer påførtes herved sådanne hjerneskader, at han bl.a. mistede taleevnen. Et vidne, der havde været til stede i restauranten, ønskede at være anonym af frygt for repressalier. Byretten tillod vidnet at afgive forklaring, uden at vidnets identitet blev røbet for de tiltalte. På politiets begæring blev der endvidere truffet afgørelse om afhøring af vidnet uden de tiltaltes tilstedeværelse samt om dørlukning af hensyn til vidnets sikkerhed. Forsvarerne protesterede ikke imod dette. Pressens repræsentanter var til stede i retssalen under afhøringen af det anonyme vidne. Vidnets forklaring blev oplæst for de tiltalte, da de på ny blev fremstillet i retten.

3.2.3. I den sag, der er gengivet i U 83/653, var der rejst tiltale for overtrædelse af straffelovens § 191. Anklagemyndigheden fremsatte begæring om, at vidneførslen af 2 hollandske kriminalassistenter skulle ske, uden at deres identitet blev røbet for de tiltalte. Anklagemyndigheden oplyste i den forbindelse, at vidnerne ville blive begæret afhørt i lukket retsmøde og uden de tiltaltes tilstedeværelse. Baggrunden for begæringen var de pågældende vidners tilhørsforhold til en særlig observationsgruppe under det hollandske rigspoliti, som udelukkende beskæftiger sig med observations- og skyggearbejde. Hvis gruppens identitet blev røbet, ville dens arbejde blive vanskeliggjort om ikke umuliggjort, og det ville være nødvendigt at udskifte gruppens medlemmer. De hollandske myndigheder havde derfor betinget sig, at vidneførslen i Danmark af de 2 kriminalassistenter skete som begæret af anklagemyndigheden. Landsrettens 3 dommere var enige om ikke at tage anklagemyndighedens begæring til følge. 2 dommere bemærkede imidlertid, at det ikke kunne anses for udelukket, at det

efter omstændighederne/ herunder sagens karakter og hensynet til retshåndhævelsen sammenholdt med faren for vidnets eller andres liv eller velfærd eller andre foreliggende nødrets- eller nødværgelignende hensyn, undtagelsesvis kan være påkrævet, at et vidnes identitet hemmeligholdes for tiltalte.

1 dommer fandt, at der ikke er hjemmel til at tage begæringen til følge, og at retsplejeloven i det hele taget ikke indeholder hjemmel for gennemførelse af domsforhandling på grundlag af helt eller delvis hemmelige beviser.

3.2.4. i afgørelsen gengivet i U 84/81 og kommenteret af højesteretsdommer Palle Kiil i U 84 B s. 289 ff tog højesteret stilling til spørgsmålet om anvendelse af anonyme vidner. Der var tale om en straffesag mod en 35-årig mand,, der tidligere var straffet adskillige gange bl.a. for berigelsesforbrydelser, bordelvirksomhed og overfald, tildels under udøvelse af grov vold, samt for overtrædelse af loven om euforiserende stoffer ved handel med hash, amfetamin- og preludintabletter m.v. i mindre mængder. Den nu rejste tiltale omfattede bl.a. handel med heroin, og såvel Københavns byret som østre landsret fandt det bevist, at tiltalte gennem en periode på ca. 2 år havde videresolgt mindst 1 kg heroin med en fortjeneste på i hvert fald 200.000 kr.

Tiltalte var bl.a. herfor ved såvel byret som landsret idømt straf af fængsel i 5 år og 6 måneder.

Afgørelsen byggede i væsentlig grad på forklaringer, som var afgivet af 2 vidner, hvis identitet var holdt skjult for tiltalte, således at heller ikke forvareren måtte gøre ham bekendt med vidnernes identitet.

De pågældende vidner havde i landsretten oplyst, at de ikke ville udtale sig, medmindre de opnåede anonymitet. Det fremgik af sagen, at der var en særdeles konkret begrundet frygt for vidnernes sikkerhed.

Landsretten, der fandt, at vidnerne var fritaget for at af-

give forklaring i medfør af retsplejelovens § 171, stk. 2, nr. 1, bestemte på denne baggrund, at vidnernes identitet skulle hemmeligholdes for tiltalte. Det bestemtes, at tiltalte skulle forlade retssalen under afhøringen af de pågældende vidner, og tiltalte blev endvidere nægtet adgang til at overvære den del af anklagerens procedure, der angik disse vidners forklaringer.

Under anken til højesteret påstod tiltalte principalt de afsagte domme ophævet og sagen hjemvist til behandling ved byretten og anførte til støtte herfor bl.a., at der var begået en alvorlig rettergangsfejl ved brugen af vidner, med hvis identitet han ikke var gjort bekendt. Anklagemyndigheden bestred, at fremgangsmåden skulle være i strid med retsplejeloven.

Ved afgørelsen af sagen delte retten sig i et flertal på fem dommere, der ikke fandt at kunne tage påstanden om hjemvisning til følge, og et mindretal på to dommere, der ville følge tiltaltes påstand herom.

I flertallets præmisser siges det bl.a.:

"Efter retsplejelovens § 173, stk. 2, skal retten påse, at særligt hensyn tages til et vidne, der afgiver forklaring i de i §§ 169-172 nævnte tilfælde. Hvis omstændighederne giver grundlag for at antage, at afgivelse af forklaring i sådanne tilfælde indebærer en nærliggende risiko for vidnet eller vidnet nærstående personer for at lide overlast, findes hensynet til vidnet at kunne begrunde, at vidnets identitet hemmeligholdes for tiltalte, såfremt hensynet til retshåndhævelsen på grund af sagens alvor samt forklaringens betydning ganske undtagelsesvis måtte gøre det påkrævet, at forklaringen afgives. Er der herefter truffet bestemmelse om hemmeligholdelse af vidnets identitet i forhold til tiltalte, må de i retsplejelovens §§ 834 og 835 indeholdte bestemmelser om bevisfortegnelsen og sagens øvrige dokumenter samt bestemmelserne i § 846 om tiltaltes tilstedeværelse under domsforhandlingen og § 848, stk. 2, om pligten til at gøre tiltalte bekendt med forklaringer, der er afgivet under hans fjernelse fra retssalen, forstås med den begrænsning, der er en naturlig følge af vidneanonymiteten.

Efter det anførte tiltræder disse dommere, at de i sagen oplyste omstændigheder har givet grundlag for at hemmeligholde vidnerne A's og D's identitet for tiltalte og dermed også for den trufne bestemmelse om, at tiltalte skulle forlade

retssalen ander anklagemyndighedens detaljerede gennemgang af disse vidners forklaringer. De finder herefter, at påstanden om ophævelse af de afsagte domme og om hjemvisning af sagen ikke kan tages til følge."

Mindretallet udtalte:

"Det må i retsplejelovens anses forudsat, at tiltalte til varetagelse af sine interesser har adgang til personlig at blive bekendt med ikke blot indholdet af afgivne vidneforklaringer, jfr. § 848, stk. 2, men også til bedømmelse heraf med vidnernes identitet. Idet disse dommere ikke finder, at retsplejelovens § 173, stk. 2, eller andre af lovens bestemmelser afgiver hjemmel til fravigelse af denne grundlæggende regel, stemmer de for at tage tiltaltes principale påstand til følge og hjemvise sagen til byretten."

Den domfældte indgav efter højesterets afgørelse en klage til den europæiske menneskerettighedskommission. Ved en afgørelse af 10. juli 1985 afviste kommissionen klagen som "manifestly ill-founded".

Klageren havde for kommissionen gjort gældende, at man ved sagsbehandlingen havde krænket hans rettigheder efter konventionens artikel 6, stk. 1 (om "fair trial"), og stk. 3, litra b ("tilstrækkelig tid og lejlighed til at forberede sit forsvar"), litra c ("at forsvare sig personligt eller ved bistand af en advokat...") og litra d ("at afhøre eller lade afhøre imod ham førte vidner og at få vidner i hans interesse tilsagt og afhørt på samme betingelser som vidner, der føres imod ham").

Afvisningen af klagen sker i det væsentlige med den formelle begrundelse, at rettighederne efter artikel 6 er rettigheder for tiltalte og forsvareren i almindelighed, og at man ved bedømmelsen af, om disse rettigheder er krænket, ikke blot må vurdere tiltaltes personlige situation under sagen, men forsvareren som helhed. Og da forsvareren har været til stede under hele domsforhandlingen og har kunnet afhøre de 2 anonyme vidner uden i forhold til tiltalte at være pålagt andre restriktioner end forbudet mod med tiltalte at diskutere de dele af vidneforklaringerne, hvoraf tiltalte kunne slutte sig til vidnernes identitet, når kommissionen til, at der

ikke har foreligget nogen krænkelse af de påberåbte rettigheder.

For så vidt angår klagerens adgang til at forberede sit forsvær bemærker kommissionen/ at anonymiseringen ikke findes at have berørt denne ret i en sådan grad, at der foreligger en krænkelse af artikel 6, stk. 3, litra b eller d, og under omtalen af forsvarerens muligheder for afhøring af de anonyme vidner bemærker kommissionen, at forsvarets interesser kunne varetages lige så godt af forsvareren som af klageren selv.

4.

Debat og kritik.

Spørgsmålet om anklagemyndighedens anvendelse af anonyme vidner i straffesager har i de seneste år givet anledning til betydelig debat såvel i dagspressen og den juridiske litteratur som i folketinget.

Debatten i den juridiske litteratur har i vidt omfang angået spørgsmålet om, hvorvidt der overhovedet er hjemmel til at føre anonyme vidner. Dette spørgsmål må imidlertid anses for afgjort med højesterets afgørelse i U 84/81.

I en artikel i U 83 B s. 295-303 foretager Kriminaldommer Jens Gabe en gennemgang af de praktiske muligheder for beskyttelse af vidners identitet. Gabe gennemgår i den forbindelse bl.a. retsplejelovens regler om anklageskriftets, bevisfortegnelse og dommens udformning, om tiltaltes tilstedeværelse i retten under vidners forklaring, om dørlukning og om sagers optagelse på den offentlige retsliste. Gabe gør sig til talsmand for en øget anvendelse af anonyme vidner og konkluderer side 303:

"I sager mod medlemmer af narko- eller rockerbander kan der være grund til at undlade at oplyse tiltalte om identiteten af vidner, som frygter repressalier, ikke kun på grund af konkrete trusler mod det pågældende vidne, men også fordi de i luften liggende trusler i vidt omfang forhindrer retsforfølgning. Hensynet til tiltalte vil kun sjældent tale imod en beskyttelse af vidners identitet, og der er formentlig hjemmel til at gennemføre en sådan beskyttelse på ethvert trin af sagen særligt ved anvendelse af retsplejelovens § 17 3, stk. 2."

Gabe tilføjer imidlertid, at vidneforklaringers indhold må referes for tiltalte, og at referatet ikke må udelukke detaljer, som er af betydning for domsafgørelsen. Domfældte må have et ubetinget krav på at vide, på hvilket grundlag han er dømt, og hvis væsentlige ting i vidnets forklaring

ikke kan gengives for tiltalte, må retten bortse fra forklaringen ved pådømmelsen af sagen. I Advokaten 1984, s. 114 giver Gabe udtryk for betænkelighed ved den højesteretsafgørelse, der er refereret i U 84/81.

Lektor Pet er Blume anfører i en artikel i U 83 B s. 399-402, at adgangen til i givet fald at føre anonyme vidner bør have klar lovhjemmel. Efter en nærmere diskussion vedrørende afvejningen af hensynet til retshåndhævelsen og hensynet til tiltalte giver Blume følgende udkast til en regel om anonym vidneforklaring:

"Når en vidneforklaring er af afgørende betydning, og vidnets liv eller helbred vil være i fare ved afgivelse af vidneforklaring, kan retten, når der er rejst tiltale for en forbrydelse, der kan straffes med 3 års fængsel, på begæring undtagelsesvis bestemme, at vidnets identitet ikke må oplyses for tiltalte, og at forsvareren ikke må oplyse den tiltalte herom. Vidnets navn må ikke optages i bevisfortegnelsen. Vidnets navn må ej heller optages i dommen eller i retsbogsudskrifter. Rettens afgørelse træffes ved kendelse."

Blume anfører imidlertid som sin retspolitiske opfattelse, at anonym vidneforklaring ikke bør tillades under nogen omstændigheder. Han fremhæver i den forbindelse, at generelle retsplejeprincipper i dette tilfælde må tillægges større vægt end pragmatiske hensyn, der i disse år, især i forbindelse med narkotikasager, spiller en betænkelig stor rolle.

Diskussionen fortsættes af advokat Thorkild Høyer i U 84 B s. 44-46. Høyer kritiserer de af Gabe fremsatte synspunkter og uddyber de retssikkerhedsmæssige problemstillinger vedrørende spørgsmålet om anonyme vidner som set fra et forsvarersynspunkt er de væsentlige. Han fremhæver særlig hensynet til at bevare tillidsforholdet mellem tiltalte og hans forsvarer og finder det afgørende herfor, at forsvareren ikke sidder inde med en viden, som tiltalte ikke har. Det kunne medføre, at forsvareren opleves som nærmere forbundet med anklager og dommer end med tiltalte.

ren tager afstand fra afgørelsen, som efter hans opfattelse stiller forsvareren over for særlige, uløselige problemer. Han fastholder, at tiltaltes ret til selv at kende hvert ord og hver detalje, der anføres imod ham, ikke under nogen form kan begrænses. Forfatteren rejser endvidere spørgsmålet om afgørelsens overensstemmelse med menneskerettighedskonventionerne.

Spørgsmålet om rimeligheden i at tillade anklagemyndigheden at føre anonyme vidner har endvidere være genstand for drøftelse på det 30. nordiske juristmøde i 1984. Der henvises til statsadvokat Ole Stigels oplæg, bind I s. 46-48, samt til foredragene og debatten, bind II s. 87-123.

Spørgsmålet har desuden været omtalt i Anklagemyndighedens **Årsberetning 1983**, side 94-110.

Landsforeningen af advokater antaget til udførelse af offentlige og beneficerede sager har ved skrivelse af 19. september 1984 på baggrund af højesterets afgørelse i U 84/81 rettet henvendelse til folketingets retsudvalg med det erklærede formål at udvirke et lovgivningsinitiativ, som afskærer mulighederne for anonym bevisførelse ved danske domstole. Foreningen fremhæver, at tiltalte er forsvarsløs over for vidners forklaring, når tiltalte ikke har reel mulighed for at tilbagegive vidnernes oplysninger, og at denne mangel ikke afhjælpes ved forsvarerens kendskab til vidnernes identitet. Højesteretsafgørelsen etablerer efter foreningens opfattelse en uværdig bevisusikkerhed og forekommer foreningen at være i modstrid med bestemmelserne om "fair trial" i artikel 6 i den europæiske menneskerettighedskonvention.

Den 11. december 1984 blev der af medlemmer af socialistisk folkeparti og venstresocialisterne for folketinget fremsat forslag til lov om ændring af retsplejeloven. Efter forslaget, der er optaget som bilag til denne betænkning, skal en tiltalt, der efter rettens bestemmelse i medfør af retsplejelovens § 848, stk. 1, har måttet forlade retssalen, medens et vidne eller en medtiltalt afhøres, undtagelsesfrit have

oplysning om, hvem der har afgivet forklaring i hans fravær, og om indholdet af forklaringen, for så vidt den angår ham, når han på ny kommer til stede i retssalen. Af bemærkningerne til lovforslaget fremgår det, at forslaget er fremsat på baggrund af højesterets afgørelse i U 84/81. Forslaget var til 1. behandling i folketinget den 23. januar 1985. Der henvises til Folketingstidende 1984-85, forhandlingerne spalte 4816-4834. Som nævnt ovenfor bortfaldt lovforslaget ved folketingsårets udgang i medfør af grundlovs § 41, stk. 3. Forslaget er genfremsat i uændret skikkelse i indeværende folketingssamling og har været til 1. behandling. Der henvises til Folketingstidende 1985-86, forhandlingerne spalte 1959-1976.

I U 85 B s. 164-167 har kand i datstipendiat John Peter Andersen givet en retspolitisk kommentar til spørgsmålet om anonyme vidner. Kommentaren former sig først og fremmest som en kritik af det ovennævnte lovforslag fremsat af medlemmer af socialistisk folkeparti og venstresocialisterne, hvorefter tiltalte får et ubetinget krav på at få at vide, hvem der har afgivet vidneforklaring i hans fravær, og hvad de har forklaret. Forfatteren ser vidneanonymitet og den dermed forbundne, endnu mere betænkelige sløring af de anonyme vidneudsagn som en art nødretlig afværgeforanstaltning overfor ekstreme tilfælde, hvor kriminelle grupper forsøger at terrorisere sig fri for retsforfølgning. Han advarer mod lovgivning på området og finder, at "en domstol med skolet erfaring og indfølelse er langt bedre til at findele problemet og lodde styrken i de konkurrerende synspunkter og nå et fornuftigt resultat for det konkrete tilfælde."

I en artikel i Juristen 1985/ s. 273-279 karakteriserer landsdommerne Ol e Unmack Larsen, Poul Rønnov og Peter Rørdam anvendelse af anonyme vidner som en trussel mod fundamentale principper i strafferetsplejen. Forfatterne fremhæver, at anonymisering, hvorved ikke blot vidnets identitet men også dele af vidnets forklaring hemmeligholdes for tiltalte, vil øge risikoen for urigtige domfældelser. Det påpeges i forbindelse hermed bl.a., at vidner i sager, der kan give anledning til anonymisering, ofte selv er dybt kompromittere-

de, at et løgnagtigt vidne gennem anonymisering opnår stort set risikofrit at kunne sige, hvad der passer ham, og at forsvarens sættes i en næsten uløselig situation, når han afskæres fra sammen med sin klient at tilrettelægge et forsvar over for de belastende udtalelser, der kan være fremkommet under en anonym vidneforklaring.

5.

Fremmed ret.

Retsplejerådet har indhentet oplysninger fra de centrale justitsmyndigheder i Finland, Norge, Sverige, England, Forbundsrepublikken Tyskland og Holland om regler og praksis med hensyn til anonyme vidner i de pågældende lande.

Der er ikke i finsk ret adgang til at føre anonyme vidner.

Den norske lovgivning indeholder ikke udtrykkelige regler om adgangen til anonym vidneførsel, og spørgsmålet har ikke været rejst for de norske domstole.

I svensk ret er der heller ikke udtrykkelige lovbestemmelser om anonyme vidner. Det antages imidlertid, at der ikke er adgang til at hemmeligholde et vidnes identitet eller forklaring for den tiltalte.

Efter engelsk ret er det ikke muligt i noget omfang at hemmeligholde en vidneforklaring for den tiltalte eller dennes forsvarer. Derimod er det i et vist begrænset omfang muligt at hindre, at tiltalte får kendskab til vidnets navn og adresse.

Efter tysk ret er der ikke mulighed for i forbindelse med straffesager at hemmeligholde personaliaoplysninger vedrørende et vidne. Derimod kan vidnet fritages for at give oplysning om bopæl, såfremt vidnets sikkerhed er truet. Vidneforklaringens indhold kan ikke hemmeligholdes over for den tiltalte.

Ifølge hollandsk retspraksis kan undersøgelsesdommeren i de tidlige stadier af en retssag optage vidneforklaring, såfremt der foreligger trusler mod vidnet. Vidnets identitet og vidneforklaringens indhold vil derefter kunne holdes hemmelig for

såvel sigtede som forsvareren. Såfremt vidnet derimod skal afgive forklaring i retten under domsforhandlingen, vil vedkommendes identitet ikke kunne holdes hemmelig. En kommission er for **nylig** blevet nedsat med den opgave at foretage en gennemgang af problemkomplekset omkring anonyme vidneforklaringer.

6.

Retsplejerådets overvejelser.**6.1** Begrundelsen for anonym vidneførsel.

Indtil for få år siden forekom der sjældent sager, hvor vidner af frygt for repressalier fra tiltalte m.v. påberåbte sig vidnefritagelsesgrundene i retsplejelovens § 171, stk.

2. I de tilfælde, hvor et vidne, typisk den forurettede i en volds- eller sædelighedssag, nærede angst for at møde tiltalte, anvendtes reglen i retsplejelovs § 848, hvorefter en tiltalt under visse omstændigheder kan føres ud af retslokalet, når et vidne afgiver forklaring, for så efterfølgende at blive gjort bekendt med forklaringen. Når denne fremgangsmåde var tilstrækkelig, skyldtes det, at det ansås for utænkeligt, at en tiltalt senere skulle udsætte et vidne for repressalier af grov karakter.

Det er først i de senere år, at vidner i straffesager har givet udtryk for alvorlig frygt for at afgive forklaring. Problemet har navnlig vist sig i forbindelse med sager om narkotikakriminalitet samt sager om grovere bandekriminalitet, den såkaldte rockerkriminalitet. Det specielle ved disse sager er, at de tiltalte er deltagere i et kriminelt miljø, der bl.a. er karakteriseret ved, at man holder "tæt" overfor myndighederne, såfremt man udsættes for strafferetlig forfølgning, og **at** man samtidig ved trusler på livet, vold, hærværk eller lignende søger at påvirke andre til ligeledes at holde en eventuel viden tilbage for myndighederne. En sådan optræden kan medføre frygt hos mange vidner - i eller udenfor det pågældende miljø - for at afgive vidneforklaring.

Det er nødvendigt i sådanne situationer at sikre, at vidner er beskyttet bedst muligt mod overlast. Den tilstrækkelige beskyttelse i så henseende findes i retsplejelovens § 171. Hvis der er begrundet frygt for, at afgivelse af forklaring

vil medføre alvorlige repressalier i form af fysisk overlast over for vidnet eller vidnet nærstående personer, vil vidnet være fritaget for at afgive forklaring, jfr. vidnefritagelsesgrundene i retsplejelovens § 171, stk. 2. Selv om der efter retsplejelovens § 171, stk. 3, består mulighed for at pålægge et vidne at afgive forklaring, når vidnefritagelsesgrunden vedrører hans nærmeste, bør domstolene undlade at benytte denne adgang i tilfælde, hvor der er risiko for alvorlige repressalier. Udgangspunktet må således være, at begrundet frygt for repressalier af den nævnte karakter overfor vidnet selv eller vidnet nærstående i alle tilfælde fritager vidnet for at afgive forklaring.

Af hensyn til retshåndhævelsen er det imidlertid ofte meget vigtigt, at vidneforklaring afgives. Undertiden vil sagen alene kunne gennemføres til domfældelse på grundlag af udsagn fra vidner, som måske er eller kan risikere at blive udsat for meget grove repressalier. Sådanne vidner vil som ovenfor anført være vidnefritaget og vil i almindelighed benytte sig af deres ret til at nægte at afgive forklaring, medmindre de tilsikres anonymitet. Retsordenen kan derved komme til at stå i en situation, hvor man må vælge mellem at lade en måske meget grov forbrydelse forblive upåtalte eller at tillade anvendelse af: anonyme vidner. Hensynet til retshåndhævelsen og en effektiv bekæmpelse af grove forbrydelser taler i sådanne tilfælde for anvendelse af anonyme vidner.. Det vil være stødende for retsbevidstheden, såfremt kriminelle ved udøvelse af terror over for eventuelle vidner kan gøre sig immune over for retsforfølgning, og det kan endvidere befrygtes, at trusler mod og intimidering af vidner vil få et øget omfang, såfremt det bliver kendt, at kriminelle på denne måde kan frigøre sig fra retsforfølgning. Endelig kan der i visse tilfælde bestå risiko for iværksættelse af privat retshåndhævelse, såfremt muligheden for at retsforfølge visse grupper af kriminelle i realiteten må opgives på grund af frygten hos truede vidner for at afgive forklaring.

Hvis truede vidner skal sikres fuldstændigt, vil det - som det var tilfældet i den sag, der er refereret i U 1984.81 H

- kunne være nødvendigt, at ikke alene vidnets identitet, men også dele af vidnets forklaring hemmeligholdes for tiltalte. Det må derfor pålægges forsvareren ikke at referere visse afsnit af vidneforklaringerne for tiltalte, og denne må føres ud af retssalen, når disse afsnit kommenteres under anklagers og forsvarers procedure.

6.2. Betænelighederne ved anonyme vidner.

6.2.1. Det må erkendes, at forsvarets muligheder vanskeliggøres, såfremt der i en straffesag føres vidner, hvis identitet holdes skjult for tiltalte, og hvis forklaring hemmeligholdes for tiltalte i den udstrækning, det er nødvendigt for at skjule vidnets identitet.

Den heraf følgende svækkelse af tiltaltes muligheder for forsvar har i den kritik af højesteretsdommen i U 1984.81 H, som er refereret kort foran i afsnit 4, været den afgørende indvending mod anvendelse af anonyme vidner.

Hemmeligholdelsen af vidnets identitet vil berøve tiltalte muligheden for at oplyse retten om, at det pågældende vidne har usaglige motiver til at afgive belastende vidneudsagn om tiltalte. Samtidig medfører muligheden for anonymisering en forøget risiko for, at personer, der ønsker at få ram på en anden, vil komme med falske anmeldelser og vidneforklaringer gående ud på f.eks., at den pågældende i et helt eller delvist opdigtet omfang har medvirket ved salg af narkotika. Gennem anonymisering vil et sådant eventuelt vidne kunne opnå vidt spillerum for sine beskyldninger, og tiltalte og forsvareren vil have forringede muligheder for at imødegå forklaringen.

Hemmeligholdelsen af de elementer i vidnets forklaring, der kan røbe vidnets identitet, vil ligeledes vanskeliggøre forsvaret. Hvis der i forbindelse med, at vidneforklaringen efterfølgende refereres for tiltalte, jfr. retsplejelovens § 848, stk. 2, udelades væsentlige oplysninger om tid, sted m.v. af betydning for rettens afgørelse af sagen, vil det

svække tiltaltes mulighed for at forsvare sig.

Den omstændighed, at tiltaltes forsvarer kender vidnets identitet og fuldstændige forklaring/ giver ingen absolut sikkerhed for, cit relevante oplysninger om vidnets troværdighed m.v. kommer frem. Forsvarerens spørgsmål til et vidne vil typisk blive stillet på baggrund af oplysninger, som forsvareren har fået fra den tiltalte, og de vil jo netop være afskåret fra indbyrdes at drøfte vidnets person og forklaring. Det er den tiltalte, der bedst kender sagen og sin egen rolle, og han vil derfor også være bedst til at vurdere troværdigheden af afgivne forklaringer. Forsvaret som sådan vil derfor være handicappet, når forsvareren er afskåret fra sammen med tiltalte at tilrettelægge et forsvar over for de belastende udtalelser, der kan være kommet frem under vidneforklaringen.

Det kan endvidere med rette anføres, at vidneanonymitet kan have betydning for tillidsforholdet mellem den tiltalte og hans forsvarer. Grundlaget for tilliden vil i almindelighed bl.a. være, at forsvareren ikke sidder inde med oplysninger, som tiltalte ikke har. Når forsvareren ved, hvem vidnet er, og hvad vidnet har sagt, men ikke må fortælle det til sin klient, vil tiltalte kunne opleve forsvareren som nærmere forbundet med anklager og dommer end med ham.

Endelig må det fremhæves, at anonymisering af vidner giver mulighed for en til en vis grad hemmelige domfældelser. Det strider mod princippet om, at tiltalte under domsforhandlingen skal gøres bekendt med alt det materiale, som gøres gældende mod ham. Såfremt sådanne principper ikke respekteres fuldt ud, vil tilliden til retssystemet kunne lide skade ikke blot hos de mennesker, der domfældes under sådanne sager, men i vide kredse i befolkningen.

6.2.2. I de tilfælde, hvor der tillades anonymisering, sker det med det dobbelte formål at opnå vidnets forklaring og at beskytte vidnet. Det bør imidlertid nærmere overvejes, om anonymisering i det hele taget er en effektiv beskyttelse af vidnet, og det må i den forbindelse fremhæves, at afgivelse

af forklaring under anonymitet kun bør kunne komme på tale i de tilfælde, hvor retten er fuldstændig sikker på, at vidnet ikke vil kunne identificeres af tiltalte. Vidnet vil være berettiget til at nægte at afgive forklaring, og retten bør ikke lade vidnet afgive forklaring anonymt under den måske urigtige forudsætning, at den tiltalte ikke vil kunne slutte sig til, hvem der har afgivet forklaring.

I mange tilfælde synes der at kunne rejses tvivl om, hvorvidt det overhovedet kan lykkes at bevare et vidnes anonymitet. Selv en meget stærk begrænsning af referatet af vidnets forklaring vil i nogle tilfælde ikke hindre tiltalte i at blive klar over, hvem vidnet er, specielt hvis vidnet er en person, som tiltalte kender.

Det gælder f.eks., hvor der kun er et enkelt eller enkelte mulige vidner til en forbrydelse, og den tiltalte kender disse mulige vidner. Forklaringen må antages i et sådant tilfælde at ville angå vidnets iagttagelse af tiltaltes optræden, og tiltalte vil være vidende om, at vidnet har været til stede. Selv om dele af vidnets forklaring hemmeligholdes for tiltalte, vil han ofte alligevel være klar over, hvem der har afgivet forklaring. I sådanne tilfælde vil det af hensyn til vidnet ikke være forsvarligt at lade det afgive forklaring.

De for rådet foreliggende oplysninger om baggrunden for vidnernes vægring ved at afgive forklaring i den i U 1984.81 H refererede sag understreger vanskelighederne ved at bevare anonymiteten for vidner fra tiltaltes bekendtskabskreds.

Situationen kan være den, at der for tiltalte vil være flere muligheder med hensyn til vidnets identitet, og dette kan tænkes at medføre, at repressalier fra tiltaltes eller eventuelt dennes medhjælperes side iværksættes overfor flere, herunder personer, der ikke har optrådt som vidner under sagen mod tiltalte.

Hvis tiltalte ikke i forvejen har kendskab til den person, som ønskes ført som vidne, vil der være bedre mulighed for

at siktre, at den pågældendes identitet ved en anonym vidneafhøring holdes skjult for tiltalte. En sådan situation kan foreligge, f.eks. hvor en tilfældig forbipasserende har overværet et drab eller en anden alvorlig forbrydelse som led i et bandeopgør. Et sådant vidne vil efter omstændighederne kunne have behov for beskyttelse mod repressalier fra personer fra tiltaltes kreds. Det vil dog normalt være tilstrækkeligt, at forklaringen afgives uden tiltaltes tilstedeværelse - og for lukkede døre for at undgå, at vidnet ses af tiltaltes kammerater. Derimod må det være muligt at opretholde vidnets anonymitet i et sådant tilfælde, selv om vidnets forklaring fuldt ud gengives for tiltalte eller påhøres af denne i et andet lokale gennem et højttaleranlæg. Efter omstændighederne kan det være tilstrækkeligt, at vidnets navn og bopæl ikke oplyses for tiltalte. Der kan f.eks. i en sag være grund til at frygte, at tiltalte, hvis han får oplyst vidnets navn og adresse, vil opsøge vidnet og forulempe det, men derimod ringe risiko for, at tiltalte vil udfolde bestræbelser for at finde frem til vidnets navn og adresse.

De betænkeligheder mod anvendelse af anonyme vidner, som skyldes hensynet til tiltaltes forsvar, vil afsvækkes betydeligt, hvis tiltalte uanset vidnets anonymitet får fuldt kendskab til forklaringens indhold.

6.3 Konklusion

6.3.1 Behovet for lovregulering

I overensstemmelse med kommissoriet har retsplejerådet nærmere overvejet behovet for lovregulering af adgangen til at anvende anonyme vidner.

Ved den under afsnit 3.2.4. omtalte afgørelse i U 84/81 har højesteret - under dissens - fastslået, at der efter de gældende regler i retsplejeloven ikke består et egentlig forbud mod anvendelse af anonyme vidner. Højesterets flertal har derimod fundet, at det under visse betingelser kan tillades, at et vidnes identitet m.v. hemmeligholdes for tiltalte. Der er

ikke ved denne afgørelse åbnet for en udbredt anvendelse af anonyme vidner i den danske strafferetspleje. Tværtimod indeholder afgørelsen en række forbehold og begrænsninger. For det første skal omstændighederne give grundlag for at antage, at afgivelse af forklaring indebærer en nærliggende risiko for vidnet eller vidnet nærstående personer for at lide overlast. Det vil næppe i sig selv være tilstrækkeligt, at vidnet er fritaget for at afgive vidneforklaring i medfør af retsplejelovens § 171, stk. 2, nr. 1 eller 2. Dernæst skal hensynet til retshåndhævelsen på grund af sagens alvorlige karakter undtagelsesvis gøre det påkrævet, at forklaringen afgives. Og endelig skal vidneforklaringen have afgørende betydning for sagen. Disse betingelser må antages kun at være opfyldt i yderst få sager.

Hvis overvejelserne om brug af anonyme vidner munder ud i, at man ønsker at opretholde den gældende retstilstand, som den har fundet udtryk i højesteretsdommen, med adgang til at nægte tiltalte kendskab til dele af vidners forklaring, for så vidt det er nødvendigt for at bevare deres anonymitet, er en lovregulering ikke påkrævet.

En regulering af adgangen til anonym vidneførsel kunne tænkes gennemført ved, at den gøres betinget af, at sagen angår en alvorlig lovovertrædelse, for hvilken der kan idømmes en straf af en vis størrelse. Der kan endvidere i en lovregel formuleres krav til de forhold hos tiltalte og vidnet, der skal kunne begrunde, at anonym vidneførsel tillades.

Det er derimod næppe en farbar vej i en lovbestemmelse at angive, i hvilket nærmere omfang et anonymt vidnes forklaring kan hemmeligholdes for tiltalte. Er der først givet adgang til at afhøre et vidne med løfte om anonymitet, må omfanget af hemmeligholdelsen af vidnets forklaring for tiltalte alene være bestemt af hensynet til at bevare vidnets anonymitet. Den nødvendige kontrol med, at tiltaltes rettigheder ikke går for nær, må - i det omfang det er muligt - udøves ved, at retten undlader ved afgørelsen at tillægge vidnets forklaring betydning, såfremt det af hensyn til vidnet har været

nødvendigt at **udelade** væsentlige dele af forklaringen ved gengivelsen for tiltalte.

En ophævelse af adgangen til at føre anonyme vidner kan ske ved gennemførelse af det i afsnit 1 omtalte lovforslag om ændring af retsplejelovens § 848. En egentlig begrænsning i den nuværende retstilstand kan formentlig rent praktisk kan ske ved, at det gøres til et ufravigeligt krav, at tiltalte gøres bekendt, med indholdet af et anonymt vidnes forklaring.

6.3 .2. Flertallets_ indstilling.

6.3.2.1. Hemmeligholdelse af vidneforklaring.

Et flertal af rådets medlemmer (Agersnap, Arildsen, Gammeltoft-Hansen, Have, Kristian Mogensen og Rosenmeier) finder det overvejende betænkeligt at opretholde den gældende retstilstand, hvorefter det i forbindelse med en anonym vidneførsel er muligt at hemmeligholde dele af vidnets forklaring for tiltalte.

Af de grunde, som er omtalt i afsnit 6.2.1., lægger flertallet vægt på, at princippet om, at tiltalte har krav på at få kendskab til alt, hvad der kommer frem i sagen mod ham, fastholdes fuldt ud.

Det er næppe praktisk muligt nærmere at angive, hvad der kan udelades i gengivelsen af en vidneforklaring, uden at den mister sin bevisværdi. Selv med den bedste vilje hos domstolene **til** ikke at tage hensyn til en forklaring, hvis væsentlige dele heraf af hensyn til vidnets anonymitet har måttet hemmeligholdes for tiltalte, kan der ikke ses bort fra, at der består en risiko for urigtige domfældelser på grundlag af materiale, som tiltalte ikke har kendt og derfor ikke har kunnet forsvare sig imod. Det kan i sig selv være en vanskelig opgave ved afgørelsen af skyldsspørgsmålet i en straffesag at skulle se bort fra en forklaring, som er afgivet, af et vidne, og som måske har virket troværdig og overbevisende. De sager, hvori spørgsmålet om anonym vidneførsel i givet fald vil opstå,

vil ofte være meget alvorlige straffesager, der skal behandles for nævningeting. Det vil måske navnlig for nævninger, der ikke skal begrunde deres afgørelse af skyldsspørgsmålet, være vanskeligt at bortse fra en vidneforklaring, som de har overværet, men som de på grund af hemmeligholdelsen for tiltalte ikke bør tillægge betydning ved afgørelsen. Selv om de juridiske dommere har mulighed for at omstøde en fældende nævningekendelse, såfremt sagens beviser ikke har afgivet tilstrækkeligt grundlag for at domfælde tiltalte, kan det næppe afvises, at der i sådanne sager ville bestå en øget risiko for urigtige domfældelser.

Flertallet finder endvidere, at det i tilfælde, hvor det for at sikre et vidne anonymitet i forhold til tiltalte anses for nødvendigt at holde dele af vidnets forklaring skjult for tiltalte - i praksis tilfælde, hvor vidnet hører til tiltaltes bekendtskabskreds - må antages meget ofte at være umuligt at opretholde anonymiteten, idet tiltalte, selv om store dele af forklaringen udelades, vil kunne finde ud af, hvem vidnet er. Selv en vidtgående hemmeligholdelse af vidnets forklaring for tiltalte vil således ofte være uegnet til beskyttelse af vidnet mod risikoen for overgreb fra tiltaltes side.

De nævnte medlemmer er opmærksomme på, at et krav om, at vidners forklaring fuldt ud skal gengives for tiltalte, kan medføre, at truede vidner, der er omfattet af en vidnefritagelsesgrund, vil benytte sig af deres ret til at nægte at afgive forklaring, fordi gengivelsen af forklaringen vil røbe deres identitet. Dette vil efter omstændighederne kunne medføre, at grundlaget for domfældelse af en skyldig svigter. De nævnte medlemmer finder dog, at hensynet til retshåndhævelsens effektivitet her må vige for hensynet til de generelle retsplejeprincipper, der skal sikre, at de tiltalte i straffesager har reelle muligheder for at forsvare sig mod det, der fremføres mod dem, (retten til "fair trial").

6.3.2.2. Hemmeligholdelse af vidnets navn m.v.

En tiltaltes krav på at kende indholdet af vidneforklaringer,

der afgives under sagen mod ham, bør efter flertallets opfattelse ikke kunne fraviges. Det bør endvidere som alt overvejende hovedregel fastholdes, at en tiltalt bør vide, hvem der afgiver forklaring i sagen mod ham, og have adgang til at overvære afhøringen af vidnet.

Flertallet finder dog ikke helt at burde afskære muligheden for at begrænse en tiltalts kendskab til et vidnes identitet. Hensynet til et vidne, hvis forklaring må anses for påkrævet for gennemførelsen af en straffesag, kan tale for, at vidnets navn, bopæl og stilling ikke røbes for tiltalte, og det vil normalt være uden betydning for tiltaltes mulighed for forsvar, at han kender disse oplysninger. Hvis et sådant vidne nærer begrundet frygt for i anledning af sin optræden som vidne at blive udsat for fysisk overlast fra en tiltalts side, forekommer det mindre betænkeligt at undlade at give tiltalte oplysning om vidnets navn og adresse.

I en voldssag kan f.eks. den overfaldne, som tiltalte iøvrigt ikke har noget kendskab til, tænkes at have grund til at frygte, at tiltalte, hvis han får oplyst vidnets navn og adresse, senere vil opsøge og øve vold mod vidnet. Der vil i denne situation intet være til hinder for, at tiltalte overværer vidnets forklaring eller i alt fald konfronteres med vidnet i retten, idet tiltalte jo kender vidnets udseende i forvejen.

6.3.2.3. Hemmeligholdelse af vidnets navn m'JL - og fjernelse af tiltalte fra retssalen.

Der kan i en straffesag være et tilfældigt vidne, det vil sige en person, der ubemærket af tiltalte har overværet den handling, som der er rejst tiltale for. Hvis der er tale om et drab eller en anden alvorlig forbrydelse, kan hensynet til retshåndhævelsen med væsentlig styrke tale for, at vidnet afgiver forklaring i retten. Hvis et sådant vidnes liv eller helbred skulle være udsat for alvorlig fare for overgreb fra en tiltalts eller eventuelle medhjælperes side, bør det ikke være udelukket - udover navneanonymisering som ovenfor nævnt - at gå det skridt videre at lade tiltalte fjerne fra retssalen,

inden vidnet føres ind i retten og under vidnets forklaring, således at tiltalte ikke ser vidnet, og samtidig om fornødent at lukke dørene for at hindre, at nogen fra tiltaltes kreds ser vidnet.

6.3.2. 4. Anvendelse af de foreslåede regler i praksis.

Betænkkelighederne ved de i afsnittene 6.3.2.2. og 6.3.2.3. foreslåede foranstaltninger vil være begrænsede, såfremt kendskab til vidnets identitet er uden betydning for tiltaltes forsvar. Hvis vidnets identitet undtagelsesvis må antages at være af betydning for udførelsen af forsvaret, bør tiltalte ikke afskæres fra kendskab hertil, men det må i sådanne tilfælde påhvile forsvareren på baggrund af de oplysninger, der er kommet frem under efterforskningen, at godtgøre eller dog sandsynliggøre betydningen af, at tiltalte kender vidnets identitet.

Efter flertallets opfattelse er der næppe for tiden noget stort behov for at begrænse en tiltaltes kendskab til et vidnes navn m.v., og der vil formentlig kun yderst sjældent være behov for yderligere at afskære en tiltalt fra kendskab til et tilfældigt vidnes udseende. Flertallet tillægger det imidlertid betydning, at adgangen til i særlige tilfælde at begrænse tiltaltes kendskab til vidnets identitet ikke fjernes. En ophævelse af denne adgang, som vil blive følgen af det i afsnit 1 omtalte lovforslag, rummer en fare for udvikling mod en tilstand, hvor organiserede kriminelle kan terrorisere også personer udenfor det kriminelle miljø fra at optræde som vidner.

6.3 'Ji. Mindretallets indstilling.

Et mindretal af rådets medlemmer (Bækgaard og Hjorth) finder det særdeles betænkeligt fuldstændigt at afskære muligheden for at hemmeligholde dele af vidnets forklaring for den tiltalte - og mener heller ikke, at hensynet til retssikkerheden kan begrunde en så ubetinget regel.

Selv om et vidnes navn, stilling, og bopæl holdes skjult for den tiltalte i henhold til afgørelse efter udkastets § 835, stk. 2, vil en fuldstændig gengivelse af forklaringen for den tiltalte ofte bevirke, at han gennem oplysninger i forklaringen vil blive bekendt med vidnets identitet. De hensyn, der begrundes, at den tiltalte ikke gøres bekendt med et vidnes identitet, vil derved i mange tilfælde føre til, at vidnet må afstå fra at afgive forklaring, således at måske ofte væsentlige vidneudsagn dermed må undværes.

Mindretallet er enig i de betragtninger, som foran under afsnit 6.1 er anført som begrundelse for anonym vidneførsel. Der forekommer tilfælde, hvor det til bekæmpelse af særdeles alvorlig og farlig kriminalitet er nødvendigt at benytte vidner, hvis identitet og detaljerede forklaring må holdes skjult for den tiltalte og for andre. Som eksempel kan nævnes drab og gidseltagning som led i international terrorvirksomhed eller i opgør inden for organiserede forbrydergrupper. I sådanne situationer vil det kunne forekomme, at et vidne med nær tilknytning til miljøet vil blive udsat for den største livsfare, hvis hans forklaring og igennem den tillige hans identitet bliver kendt i kredsen.

Hvis lovgivningen på forhånd udelukker enhver mulighed for at beskytte et sådant vidne ved at skjule forklaringens indhold for den tiltalte, vil det ikke alene kunne have indflydelse på gennemførligheden af den konkrete sag, fordi vidneførslen må opgives. Et absolut forbud må også befrygtes i øget omfang at føre til anvendelse af trusler og vold mod personer, der af de implicerede i alvorlig kriminalitet kunne tænkes at ville vidne imod dem. Kendskab til den manglende mulighed for vidnebeskyttelse vil tendere til at øge vidnernes frygt for, at truslerne i givet fald realiseres, hvilket igen vil kunne udnyttes af personer i det kriminelle miljø. Det vil blive endnu vanskeligere at få oplysninger fra vidner tæt på eller fra miljøet, ikke alene i retten men også under politiets afhøringer. I realiteten vil dette kunne indebære, at grupper af kriminelle, f.eks. grovere narkokriminelle, vil få mulighed for at gøre sig immune over for retsforfølg-

ning ved at terrorisere sig fri for belastende forklaringer imod dem. I tilfælde, hvor der foreligger sikre holdepunkter for at antage, at den eller de tiltalte tidligere har udøvet endog alvorlig vold overfor vidner eller har fremsat trusler herom, vil det være uacceptabelt, at man på grund af manglende mulighed for at beskytte de pågældende vidner må afstå fra at føre dem. At en frygt fra vidnernes side for repressalier kan være berettiget, kan bekræftes af dommen i U 1982.995 H i den såkaldte "**Michelle-sag**". Denne sag omhandlede to gerningsmænds drab på en ung kvinde. Motivet hertil måtte antages at være, at hun havde afgivet belastende forklaringer om gerningsmændenes andel i en brandstiftelse.

Mindretallet er på den anden side enig med flertallet i, at domfældelse på grundlag af vidneforklaringer, hvis indhold helt eller delvist holdes skjult for den tiltalte, frembyder en række betænkeligheder, som under alle omstændigheder må føre til den største varsomhed med anvendelsen. Det er også for mindretallet helt afgørende, at retssikkerheden ikke lider skade derved.

Imidlertid er det mindretallets opfattelse, at det undtagelsesvist er muligt at anvende vidneforklaringer, som tiltalte ikke fuldt ud bliver gjort bekendt med, på en sådan måde, at man ikke løber nogen risiko for at mindske den retssikkerhed, som tiltalte har krav på, samtidig med at vidnet tilsikres den nødvendige beskyttelse.

Det er klart, at vidneforklaringer, som holdes skjult for den tiltalte, stiller ganske særlige krav til retten - og dermed også til anklager og forsvarer - for at eliminere de risici, som anvendelsen kan medføre, og som er beskrevet foran under afsnit 6.2. Det må i hvert tilfælde nøje overvejes, hvilken vægt der kan tillægges vidnets forklaring, hvor der må tages specielt hensyn til, at tiltalte ikke har lejlighed til direkte at imødegå forklaringen.

Mindretallet er overbevist om, at domstolene vil være i stand til at foretage den kritiske vurdering, som naturligvis må

anlægges over for en vidneforklaring under sådanne omstændigheder. Det er derfor principielt mindretallets opfattelse, at den retstilstand, som er fastslået med højesterets afgørelse gengivet i U 1984.81, jfr. foran afsnit 3.2.4., fortsat bør være gældende. Det må i forbindelse hermed understreges, at der på baggrund af den nævnte afgørelses præmisser må antages at gælde meget snævre grænser for, hvornår retten vil tillade vidneanonymitet, og at der ikke ses at være grundlag for en frygt for, at disse grænser ikke vil blive respekteret af fremtidig retspraksis.

Der er således ikke behov for en lovgivning på området, jfr. i øvrigt rådets betragtninger i afsnit 6.3.1.

Subsidiært kan mindretallet foreslå i loven opstillet nogle betingelser, som yderligere begrænser muligheden for anonym vidneførsel. I givet fald kunne man overveje en begrænsning til sager, der efter loven giver mulighed for fængsel i 10 år eller mere, hvorved kun straffelovens mest alvorlige lovovertrædelser kan begrunde anonym vidneførsel. Endvidere kunne man overveje en regel, hvorefter en beslutning om at tillade anvendelsen under alle omstændigheder kan prøves særskilt af højere instans. En sådan adgang måtte ses i lyset af, at sagerne efter forslaget næsten altid vil være nævningsager, således at højesteret vil få lejlighed til konkret at vurdere, om vidneførslen bør tilstedes.

7.

Flertallets lovudkast m.v.7.1. Lovudkast

I lov om rettens pleje, jfr. lovbekendtgørelse nr. 555 af 1. november 1984 som ændret ved lov nr. 226 og nr. 227 af 6. juni 1985, foretages følgende ændringer:

1. I § 835 indsættes som nyt stk.:

"Stk. 2. Retten kan på statsadvokatens begæring give forsvareren pålæg om ikke at videregive et vidnes navn, stilling og bopæl til den tiltalte, såfremt statsadvokaten under domsforhandlingen agter at fremsætte begæring om rettens bestemmelse om, at disse oplysninger ikke må meddeles tiltalte, jfr. § 848, stk. 1."

2. § 848 affattes således:

"§ 848. Retten kan på begæring bestemme, at et vidnes navn, stilling og bopæl ikke må oplyses for tiltalte, såfremt væsentlige hensyn til vidnet gør det påkrævet. Er der grund til at antage, at vidnets eller hans nærmestes liv eller helbred vil blive udsat for alvorlig fare, hvis tiltalte får kendskab til vidnets identitet, kan retten yderligere bestemme, at tiltalte skal forlade retssalen, medens vidnet afhøres.

Stk. 2. De i stk. 1 nævnte afgørelser kan ikke træffes, hvis det må antages at være af betydning for tiltaltes forsvar, at tiltalte kender vidnets identitet. Formanden afgør, om tiltalte skal forlade retssalen under den forudgående forhandling af spørgsmålet om tiltaltes adgang til de nævnte oplysninger.

Stk. 3. Uden for de i stk. 1-2 omtalte tilfælde kan formanden beslutte at en tiltalt skal forlade retssalen, medens et vidne

eller en medtiltalt afhøres, når særegne grunde taler for, at en uforbeholden forklaring ellers ikke kan opnås.

Stk. 4. Har en tiltalt måttet forlade retssalen, medens et vidne eller en medtiltalt afhøres, skal han, når han på ny kommer til stede i retssalen, have oplysning om, hvem der har afgivet forklaring i hans fravær, ligesom forklaringens indhold skal gengives for ham. Hvis der er truffet bestemmelse i medfør af stk. 1, skal den tiltalte ikke have oplysning om, hvem der har afgivet forklaring i hans fravær."

7.2. Bemærkninger til lovkastet.

Til nr. 1.

Den foreslåede tilføjelse til retsplejelovens § 835 har til formål at skabe udtrykkelig hjemmel for, at identifikationsoplysninger vedrørende et vidne kan holdes skjult for en tiltalt i perioden fra efterforskningens afslutning, indtil retten under domsforhandlingen har afgjort, hvorvidt der er grundlag for at træffe bestemmelse om, at vidnets navn, stilling og bopæl ikke må oplyses for tiltalte.

Som nærmere omtalt i afsnit 3.1. er der efter den gældende § 745 i retsplejeloven mulighed for under efterforskningen at begrænse en sigtets adgang til oplysninger i sagsmaterialet ved f.eks. et pålæg fra politiet til den pågældendes forsvarer om ikke at videregive bestemte oplysninger. Et sådant pålæg, der kan indbringes for retten, antages imidlertid at bortfalde senest ved domsforhandlingens begyndelse.

Efter forslaget er det ikke politiet eller anklagemyndigheden men derimod retten, der skal have kompetence til at meddele pålæg. Dette skyldes for det første, at det på dette tidspunkt af retsforfølgningen, hvor efterforskningen er afsluttet, og tiltalerejsning for en domstol har fundet sted, må anses for mest naturligt, at retten træffer afgørelse om eventuelle indskrænkninger i aktindsigten. For det andet må det anses for ønskeligt, at retten senest i forbindelse med tiltalerejs-

ningen får kendskab til, at spørgsmålet om hemmeligholdelse af vidners navn m.v. vil blive forelagt retten under domsforhandlingen.

Til nr. 2.

Forslaget til ny § 848 i retsplejeloven har til formål at gennemføre den flertalsindstilling vedrørende spørgsmålet om adgangen til at føre anonyme vidner, som er kommet til udtryk i afsnit 6.3.2.

Bestemmelsens stk. 1 indeholder flertallets forslag til en regel om hemmeligholdelse af navn m.v. Efter forslaget skal identifikationsoplysninger vedrørende et vidne, d.v.s. navn, stilling og bopæl, kunne hemmeligholdes for tiltalte, såfremt væsentlige hensyn til vidnet gør det påkrævet. Hemmeligholdelse af navn m.v. er kun tænkt anvendt i forbindelse med tilfældige vidner, som tiltalte ikke kender i forvejen. Tiltalte forudsættes nemlig som udgangspunkt at have adgang til at overvære vidneforklaringen, og hvis tiltalte ved at se vidnet vil blive klar over vidnets identitet, vil den blotte hemmeligholdelse af navn m.v. være uden mening. Betingelsen om, at hemmeligholdelsen skal være påkrævet af væsentlige hensyn til vidnet, indebærer, at omstændighederne med styrke skal tale for, at vidnet kan blive udsat for repressalier eller ubehageligheder, såfremt den tiltalte får oplysninger om vidnets identitet. Denne betingelse kan ofte være opfyldt i tilfælde, hvor vidnet er omfattet af vidnefritagelsesgrundene i retsplejelovens § 171, stk. 2. Det fornødne grundlag for hemmeligholdelse af vidnets navn m.v. vil imidlertid efter omstændighederne også kunne foreligge i tilfælde, hvor vidnet ikke kan påberåbe sig en vidnefritagelsesgrund. Det bør ikke været udelukket at lade polititjenestemænd afgive forklaring uden oplysning om navn og bopæl, således som det i visse tilfælde er sket i praksis, jfr. afsnit 3.2.1. Begæring om rettens bestemmelse om hemmeligholdelse af navn m.v. må antages oftest at blive fremsat af anklagemyndigheden. Bestemmelsen åbner imidlertid mulighed for, at også andre herunder en forsvarer kan fremsætte begæring herom. En sådan situation vil f.eks. kunne opstå

under en straffesag mod flere tiltalte, hvor forsvareren for en af de tiltalte vil godtgøre sin klients uskyld ved førelsen af et vidne, der i givet fald må befrygte repressalier fra de øvrige tiltaltes side.

En tiltalt bør som udgangspunkt have adgang til at overvære den forklaring, der afgives af et vidne, der er beskyttet ved en bestemmelse om hemmeligholdelse af navn m.v. Kun i de særlige tilfælde, hvor vidnets liv eller helbred må antages at blive udsat for alvorlig fare ved tiltaltes overværelse af vidnets forklaring, kan der tillige træffes bestemmelse om, at tiltalte ikke må være til stede i retssalen samtidig med vidnet. I disse tilfælde vil det under alle omstændigheder være en betingelse, at vidnet er omfattet af en af de i § 171, stk. 2, nævnte vidnefritagelsesgrunde. For at sikre vidnet mod at blive set af tiltaltes kammerater vil det ofte være nødvendigt, at der tillige i medfør af retsplejelovens § 173, stk. 2, træffes bestemmelse om dørlukning.

Bestemmelsen indeholder ikke betingelser med hensyn til lovovertrædelsens grovhed eller forklaringens betydning for gennemførelsen af sagen. Det sidstnævnte hensyn forudsættes imidlertid at indgå i rettens overvejelser af, om tiltaltes kendskab til vidnets identitet skal begrænses.

Kan forsvareren godtgøre eller sandsynliggøre, at det har betydning for tiltaltes forsvar, at den tiltalte har kendskab til vidnets identitet, er hemmeligholdelse heraf udelukket, jfr. bestemmelsens stk. 2.

Bestemmelsens stk. 3, der med en mindre redaktionel ændring svarer til den nugældende § 848, stk. 1, vil som hidtil kunne finde anvendelse i de særlige situationer,, hvor vidnet ikke bør udsættes for at skulle afgive selve forklaringen under overværelse af tiltalte, f.eks. hvor vidnet har været offer for en sædelighedsforbrydelse. Tilsvarende kan gælde ved afgivelse af forklaringer fra medtiltalte, der må befrygtes at være under afgørende påvirkning af tiltaltes tilstedeværelse.

I modsætning til stk. 1 og 2 indeholder stk. 3 ingen hjemmel for at afskære tiltalte fra kendskab til vidnets identitet.

Bestemmelsens stk. 4 fastslår princippet om, at en tiltalt har krav på kendskab til indholdet af vidneforklaringer, som afgives under sagen mod ham. Har en tiltalt derfor efter rettens bestemmelse måttet forlade retssalen under en vidneforklaring, skal forklaringen altid gengives for ham, når han på ny kommer til stede i retssalen. Er der ikke samtidig truffet bestemmelse om navneanonymisering, skal han tillige have oplysning om vidnets identitet. Gengivelsen af forklaringen kan ske ved oplæsning af den del af forklaringen, der er ført til retsbogen, eller ved retsformandens referat til tiltalte af de væsentlige punkter i forklaringen. Ved de retter, hvor der er praktisk mulighed herfor, kan gengivelsen for tiltalte ske derved, at tiltalte i et andet lokale påhører vidnets forklaring gennem et højttaleranlæg.

B I L A G

FremSAT den 11. december 1984 af Leif Hermann (SF), Ebba Strange (SF), Lenger (VS) og Anne Grete Holmsgård (VS)

Forslag

til

Lov om ændring af retsplejeloven

(Forbud mod anonyme vidner)

§ 1

I lov om rettens pleje, jfr. lovbekendtgørelse nr. 555 af 1. november 1984, foretages følgende ændringer:

1. I § 835 indsættes efter 2. pkt. som nyt punktum:

»Samtidig med at der meddeles forsvareren genpart af bevisfortegnelsen, sender statsadvokaten en genpart af fortegnelsen til tiltalte.«

2. § 848, stk. 2. affattes således:

»Stk. 2. Når tiltalte som følge af en beslutning efter stk. 1 ikke har overværet afhøringen af et vidne eller en medtiltalt, skal han, når han på ny kommer til stede i retssalen, have oplysning om, hvem der har afgivet forklaring i hans fravær, og om indholdet af forklaringen, for så vidt den angår ham.«

§ 2

Loven træder i kraft ved bekendtgørelsen i Lovtidende.

Bemærkninger til lovforslaget

Almindelige bemærkninger

Det har hidtil været betragtet som en selvfølge, at en tiltalt i en straffesag fik oplyst navnene på de vidner, der fores mod ham under domsforhandlingen. I »Studier i den danske straffeprocess« (1976) antager professor, dr. jur. Bernhard Gomard, at hverken forklaringernes indhold eller vidnernes identitet må holdes hemmelig for tiltalte, heller ikke i en situation, hvor vidnerne har grund til at frygte en hævnakt fra tiltalte eller fra personer, der står ham nær. I den bevisfortegnelse, der efter retsplejelovens § 834 skal udfærdiges af anklagemyndigheden, skal vidnerne betegnes med navn og »hvad der i øvrigt måtte udkræves til deres nøjagtige betegnelse«. Med de specielle undtagelser, der er fastsat i loven, skal tiltalte efter § 846 være til stede under hele domsforhandlingen, så længe han har adgang til at udtale sig, og efter hvert vidnes forklaring har han efter § 870, stk. 2, adgang til at fremkomme med sine bemærkninger. Hvis særlige grunde taler for, at der ellers ikke kan opnås en uforbeholden forklaring fra et vidne eller en medtiltalt, kan retsformanden efter § 848 bestemme, at tiltalte skal forlade retssalen, medens forklaringen afgives. Men tiltalte skal da, når han kommer tilbage til retssalen, gores bekendt med indholdet af den afgivne forklaring, for så vidt den angår ham, og det samme gælder, når tiltalte på grund af støjende eller anden utilborlig optræden har måttet fjernes fra retssalen, jfr. § 849 sammenholdt med § 151.

Ved højesterets dom af 2. december 1983, der er gengivet i Ugeskrift for Retsvæsen 1984, s. 81 ff., har højesteret imidlertid med fem dommerstemmer mod to godkendt, at de ovenfor omtalte almindelige regler fraviges i særlige undtagelsestilfælde, hvor vidnet vælger at afgive forklaring, selv om den pågældende efter retsplejelovens § 171 ikke har pligt til at afgive forklaring, fordi forklaringen må antages at ville udsætte vidnet for tab af velværd. Et resumé af dommen, gengivet i Ugeskrift for Retsvæsen 1984, side 81, er optaget som bilag 1 til lovforslaget.

Det hedder i flertallets præmisser:

»Efter retsplejelovens § 173, stk. 2, skal retten påse, at særligt hensyn tages til et vidne, der afgiver forklaring i de i §§ 169-172 nævnte tilfælde. Hvis omstændighederne giver grundlag for at antage, at afgivelse af forklaring i sådanne tilfælde indebærer en nærliggende risiko for vidnet eller vidnet nærtstående personer for at lide overlast, findes hensynet til vidnet at kunne begrunde, at vidnets identitet hemmeligholdes for tiltalte, såfremt hensynet til retshåndhævelsen på grund af sagens alvor samt forklaringens betydning ganske undtagelsesvis måtte gøre det påkrævet, at forklaringen afgives. Er der herefter truffet bestemmelse om hemmeligholdelse af vidnets identitet i forhold til tiltalte, må de i retsplejelovens §§ 834 og 835 indeholdte bestemmelser om bevisfortegnelsen og sagens øvrige dokumenter samt bestemmelserne i § 846 om tiltaltes tilstedeværelse under domsforhandlingen og § 848, stk. 2, om pligten til at gøre tiltalte bekendt med forklaringer, der er afgivet under hans fjernelse fra retssalen, forstås med den begrænsning, der er en naturlig følge af vidneanonymiteten.«

Mindretallet udtalte:

»Det må i retsplejeloven anses forudsat, at tiltalte til varetagelse af sine interesser har adgang til personlig at blive bekendt med ikke blot indholdet af afgivne vidneforklaringer, jfr. § 848, stk. 2, men også til bedømmelse heraf med vidnernes identitet. Idet disse dommere ikke finder, at retsplejelovens § 173, stk. 2, eller andre af lovens bestemmelser afgiver hjemmel til fravigelse af denne grundlæggende regel, stemmer de . . .«.

Højesterets dom er kommenteret af højesteretsdommer Palle Kiil i Ugeskrift for Retsvæsen 1984 B, s. 289 ff. Kommentaren er optaget som bilag 2 til det foreliggende lovforslag.

Det oplyses i kommentaren, at der også af flertallets dommere blev udtrykt tvivl om resultatet og om hensigtsmæssigheden af den anvendte fremgangsmåde, og at ingen af flertallets dommere uden betænkelighed har accepteret den anvendte fremgangsmåde, idet såvel principielle som prakti-

ske hensyn kan anføres imod. Flertallet har imidlertid ikke ment, at retsplejeloven tog stilling til problemet, og man har derfor heller ikke følt, at problemet nødvendigvis måtte løses ad lovgivningsvejen.

I de meget alvorlige straffesager, hvor anonymisering af vidner efter højesteretsdommen undtagelsesvis kan ske, indebærer anonymiseringen, at vidnernes identitet hemmeligholdes for tiltalte, at man for tiltalte hemmeligholder de punkter i vidneforklaringerne, hvoraf tiltalte kunne slutte sig til, hvem der havde afgivet forklaringen, og at tiltalte - som det var sket under landsrettens behandling af den sag, der blev pådømt at højesteret - fjernes fra retssalen under den del af proceduren, der angår de anonymiserede vidneforklaringer.

Anonymiseringen betyder således en væsentlig forringelse af tiltaltes muligheder for at forsvare sig imod den tiltale, der er rejst imod ham. Og netop fordi anonymisering af vidneforklaringer efter højesteretsdommen kun kan finde sted i meget alvorlige straffesager, kan en sådan svækkelse af tiltaltes forsvarsmulighed forekomme særlig betænkelig.

På denne baggrund og i betragtning af, at retsplejeloven i øvrigt indeholder en detaljeret fastlæggelse af tiltaltes retsstilling, er det forslagsstillernes opfattelse, at spørgsmålet om, hvorvidt - og i givet fald i hvilket omfang - der i straffesager her i landet bør kunne anvendes anonyme vidner, bør reguleres gennem særlige bestemmelser i retsplejeloven.

Det er endvidere forslagsstillernes opfattelse, at indholdet af en sådan lovgivning bør være et forbud mod anvendelse af anonyme vidner. Hermed er forslagsstillernes synspunkter i overensstemmelse med de, der anføres af Landsforeningen af advokater antaget til udførelse af offentlige og befættede sager, der i en skrivelse af 19. september 1984 til folketingets retsudvalg har henstillet, at folketinget ved lovgivning »afskærer mulighederne for en bevisførelse ved danske domstole, som reelt ikke giver tiltalte mulighed for at forsvare sig betryggende, og som forekommer at være eklatant i modstrid med bestemmelserne om »fair trial« i artikel 6 i den europæiske menneskerettighedskonvention.« Foreningens skrivelse er optaget som bilag 3 til det foreliggende lovforslag. Bilaget er omdelt til folketingets retsudvalg under alm. del -

bilag 300, folketingsåret 1983-84 (2. samling).

Bemærkninger til lovforslagets enkelte bestemmelser

Til § 1

Til nr. 1

Efter retsplejelovens § 834 skal statsadvokaten samtidig med indleveringen af anklageskriftet eller snarest muligt derefter på rettens kontor indlevere bl.a. en såkaldt »bevisfortegnelse«, dvs. en fortegnelse over de beviser, som agtes fremført. I denne bevisfortegnelse skal vidner og syns- eller skønsmand betegnes med navn »og hvad der i øvrigt måtte udkræves til deres nøjagtige betegnelse«.

En genpart af bevisfortegnelsen skal efter § 835 samtidig sendes til forsvareren.

Den foreslåede tilføjelse til § 835, hvorefter også tiltalte skal have tilsendt en genpart af bevisfortegnelsen, skal sikre, at tiltalte ikke blot under selve domsforhandlingen, men straks fra tiltalerejsningen skal have samme oplysninger som forsvareren om de vidner, anklagemyndigheden ønsker at føre imod ham.

Dette vil nemlig være en forudsætning for, at tiltalte i samråd med forsvareren kan tage stilling til, hvilke beviser han på sin side ønsker at fremføre, således at **forsvareren** kan aflevere sin bevisfortegnelse efter reglerne i § 836.

Til nr. 2

Efter retsplejelovens § 848, stk. 1, kan retsformanden beslutte, at tiltalte skal forlade retssalen, medens et vidne eller en medtiltalt afhøres, når særlige grunde taler for, at en uforbeholden forklaring ellers ikke kan opnås.

I sådanne tilfælde skal tiltalte efter § 848, stk. 2, når han kommer tilbage i retssalen, have forklaringen gentaget eller oplysning om dens indhold, for så vidt den angår ham.

Den foreslåede ændring af den sidstnævnte bestemmelse går ud på, at tiltalte ikke blot skal have oplyst forklaringens indhold, for så vidt den angår ham, men også, hvem der har afgivet forklaringen.

Herved sikres det, at tiltalte får oplysning om identiteten af de vidner, der afgiver forklaring i hans fravær under domsforhandlingen.

Skriftlig fremsættelse

Leif Hermann (SF):

På socialistisk folkepartis og venstresocialisternes vegne skal jeg som ordfører tillade mig at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af retsplejeloven,

(Forbud mod anonyme vidner).

(Lovforslag nr. L 102).

j e g henviser i øvrigt til de bemærkninger, der ledsager lovforslaget, og anbefaler det til tingets velvillige behandling.

Uddrag af Ugeskrift for Retsvæsen 1984, side 81

H. D. 2. december 1983 i sag II 223/1983

Rigsadvokaten

mod

T(adv. Manfred Petersen e.o.)

Narkotika

Den 35-årige T, der tidligere var straffet med 3 måneders fængsel for overtrædelse af loven om euforiserende stoffer og var blevet frakendt førerret betinget, var nu fundet skyldig i videresalg af *mindst 1 kg heroin* og 100 g hash, bordelvirksomhed med et udbytte til T og medgerningsmænd på mindst 240.000 kr., tyveri, 3 tilfælde af promille- og spirituskørsel m.v. Straffen fastsattes til *fængsel i 5 år 6 måneder* og frakendelsestiden til 8 år.

Strafferetspleje V - Vidner

T påstod dommene ophævet og sagen hjemvist til byretten, fordi 2 *vidners identitet* efter rettens bestemmelse var blevet holdt *skjult for ham*. da vidnernes sikkerhed antoges at være i alvorlig fare. Forsvareren var bekendt med identiteten, men havde fået pålæg om ikke at røbe den til T. Udtalt, at hvor forklaring indebærer *en nærliggende risiko* for vidnet eller vidnet nærstående personer for at lide *overlast*, kan hensynet til vidnet, jfr. rpl.'s § 173, stk. 2, begrunde, at *vidnets identitet hemmeligholdes* for tiltalt, såfremt *sagens alvor og forklaringens betydning* ganske undtagelsesvis gør det påkrævet, at forklaring afgives. Sagens omstændigheder gav grundlag for hemmeligholdelse, og hjemvisningspåstanden toges ikke til følge. (*Dissens* af 2 dommere).

Uddrag af Ugeskrift for Retsvæsen, 1984 B. side 289

U.f.R. 1984 s. 81. Højesterets dom af 2. december 1983

Om benyttelse af anonyme vidner under domsforhandlingen i straffesager

(Af *Palle K i il*)

I en artikel om vidnebeskyttelse i U 1983 B. 295 ff. har kriminaldommer *Jens Gabe* behandlet spørgsmålet om behovet og muligheden for at beskytte vidner i straffesager, der nærer en begrundet frygt for repressalier i form af fysisk overlast, såfremt de afgiver forklaring til skade for tiltalte.

At der i visse - heldigvis sjældne - tilfælde kan være *behov* for en sådan beskyttelse, er åbenbart for enhver, der har haft at gøre med behandlingen af sager fra netop de miljøer, hvor det af hensyn til retshåndhævelsen må forekomme særlig påkrævet at kunne gennemføre retsforfølgning af begåede forbrydelser. Frygten hos vidnerne har her sit sikre grundlag i de alvorlige tilfælde af fysisk overlast, som tidligere er forekommet. Sagerne om »opgøret« i café »Frem« på Nørrebro i København (U 1982.797 H) og om likvideringen af vidnet Michelle Anderson (U 1982.995 H) afslører med uhyggelig klarhed et kriminelt miljø, hvor man i givet fald ikke bliver stående ved trusler om fysisk overlast, men er parat til at realisere disse. Det samme kan vel udledes af avisernes omtale af rockerbandernes indbyrdes opgør, senest - forud for afgørelsen i den her omtalte sag - af drabet i Skanderborg i slutningen af november 1983, omtalt som »det 4. rockerdrab i løbet af 6 uger.«

Om der efter gældende ret er *mulighed* for at yde et vidne beskyttelse mod repressalier ved også under domsforhandlingen at hemmeligholde vidnets identitet for tiltalte, kunne derimod nok give anledning til tvivl. Kort refereret er Gabe af den opfattelse, at bestemmelsen i retsplejelovens § 173, stk. 2, indeholder den fornødne hjemmel herfor.

Denne opfattelse imødegås af lektor *Peter Blume* i hans artikel om anonyme vidner i U 1983 B. 399 ff. Blume konkluderer, at der ikke i retsplejeloven er hjemmel for anonyme vidneforklaringer, en opfattelse, som han deler med *Gomard*, jfr. Studier i den danske straffeproses (1976) s. 140. Blume mener heller ikke, at en sådan hjemmel bør søges tilvejebragt, et standpunkt, som støttes af advokat *Thorkild Høyer* i U 1984 B. 44 ff. I hvert fald må det efter Blumes mening være en opgave for lovgivningsmagten og ikke for domstolene at foretage den afvejning af på den ene side hensynet til retshåndhævelsens effektivitet, på den anden side hensynet til individets retssikkerhed, som må foretages forud for formuleringen af en regel om anonyme vidneforklaringer.

Ved afgørelsen i den her omtalte sag, der er identisk med den af Gabe s. 300 omtalte sag fra østre landsrets 1. afdeling, har højesteret for første gang haft lejlighed til at tage stilling til spørgsmålet om brugen af anonyme vidner, forstået som vidner, der afgiver forklaring under domsforhandlingen i en straffesag, uden at tiltalte bliver gjort bekendt med deres identitet, men hvis identitet er såvel retten som forsvareren bekendt.

Tiltalte var en nu 35-årig mand, der hørte til inderkredsen omkring den tiltalte, hvis sag blev afgjort ved højesterets dom 23. december 1983 (U 1984.127 H). Han var tidligere straffet adskillige gange bl.a. for berigelsesforbrydelser, bordelvirksomhed og overfald, tildels under udøvelse af grov vold, samt for overtrædelse af loven om euforiserende stoffer ved handel med hash, amfetamin- og preludeintabletter m.v. i mindre mængder. Den nu rejste tiltale omfattede bl.a. handel med heroin, og såvel Københavns byret som østre landsret fandt bevist, at tiltalte gennem en periode på ca. 2 år havde videresolgt mindst 1 kg heroin med en fortjeneste på i hvert fald 200.000 kr. Afgørelsen byggede i væsentlig grad på forklaringer, som var afgivet af to

vidner, hvis identitet var holdt skjult for tiltalte, idet der var en særdeles konkret begrundet frygt for vidnernes sikkerhed.

Under anken til højesteret påstod tiltalte principalt de afsagte domme ophævet og sagen hjemvist til behandling ved byretten og anførte til støtte herfor bl.a., at der var begået en alvorlig rettergangsfejl ved brugen af vidner, med hvis identitet han ikke var gjort bekendt. Som det fremgår af dommen, bestred anklagemyndigheden, at fremgangsmåden skulle være i strid med retsplejeloven. Hvis dette imidlertid fandtes at være tilfældet, måtte resultatet også efter anklagemyndighedens opfattelse blive hjemvisning. Proceduren om dette spørgsmål tog for begge parter vedkommende udgangspunkt i de samme betragtninger og hensyn, som er kommet til udtryk i de tidligere nævnte artikler af Gabe og Blume. Der er derfor ikke anledning til her at foretage en nærmere gennemgang af argumentationen. Nævnes skal blot, at det fra anklagemyndighedens side også blev påpeget - vistnok med rette - at der består risiko for iværksættelse af privat retshåndhævelse, såfremt muligheden for at retsforfølge visse grupper af kriminelle i realiteten må opgives på grund af frygten hos truede vidner for at afgive forklaring. Også dette problem hører til de »retssikkerhedsmæssige problemstillinger«, af hvilke Thorkild Høyer i den foran omtalte artikel naturligt har behandlet navnlig dem, som fra et forsvarersynspunkt er de væsentligste.

Ved afgørelsen af sagen delte retten sig i et flertal på fem dommere, der ikke fandt at kunne tage påstanden om hjemvisning til følge, og et mindretal på to dommere, der ville følge tiltaltes påstand herom.

Det bør nok straks siges, at der også af flertallets dommere blev udtrykt tvivl om resultatet og om hensigtsmæssigheden af den anvendte fremgangsmåde, som man fandt i hvert fald kun burde anvendes ganske undtagelsesvis i særdeles alvorlige sager. I overensstemmelse hermed siges det i flertallets præmisser:

»Efter retsplejelovens § 173, stk. 2, skal retten påse, at særligt hensyn tages til et vidne, der afgiver forklaring i de i §§ 169-172 nævnte tilfælde. Hvis omstændighederne giver grundlag for at antage, at afgivelse af forklaring i sådanne tilfælde indebærer en nærliggende risiko for vidnet eller vidnet

nærstående personer for at lide overlast, findes hensynet til vidnet at kunne begrunde, at vidnets identitet hemmeligholdes for tiltalte, såfremt hensynet til retshåndhævelsen på grund af sagens alvor samt forklaringens betydning ganske undtagelsesvis måtte gøre det påkrævet, at forklaringen afgives. Er der herefter truffet bestemmelse om hemmeligholdelse af vidnets identitet i forhold til tiltalte, må de i retsplejelovens §§ 834 og 835 indeholdte bestemmelser om bevisfortegnelsen og sagens øvrige dokumenter samt bestemmelserne i § 846 om tiltaltes tilstedeværelse under domsforhandlingen og § 848, stk. 2, om pligten til at gøre tiltalte bekendt med forklaringer, der er afgivet under hans fjernelse fra retssalen, forstås med den begrænsning, der er en naturlig følge af vidneanonymiteten. -
—«

Mindretallet udtalte:

»Det må i retsplejeloven anses forudsat, at tiltalte til varetagelse af sine interesser har adgang til personlig at blive bekendt med ikke blot indholdet af afgivne vidneforklaringer, jfr. § 848, stk. 2, men også til bedømmelse heraf med vidnernes identitet. Idet disse dommere ikke finder, at retsplejelovens § 173, stk. 2, eller andre af lovens bestemmelser afgiver hjemmel til fravigelse af denne grundlæggende regel, stemmer de——«

For samtlige dommere har udgangspunktet været det, som også landsdommer *Peter Rørdam* har givet udtryk for ifølge referatet fra en drøftelse af spørgsmålet om anvendelsen af anonyme vidtner på et fællesmøde mellem de to landsretter i september 1983: at hensynet til vidnet er det primære, således at hensynet til sagens opklaring og dermed til retshåndhævelsens effektivitet må vige, hvis vidnet har reel grund til at frygte repressalier og der ikke er mulighed for at hemmeligholde vidnets identitet for tiltalte - hvad der efter Rørdams opfattelse ikke er.

Med dette udgangspunkt var spørgsmålet koncentreret til et spørgsmål om retsplejelovens stillingtagen - eller manglende stillingtagen - til brugen af anonyme vidner. Direkte udtaler loven intet herom, og spørgsmålet har næppe nogen sinde været genstand for lovgiverens overvejelser. I sådanne situationer er det, som *Robert Bech* skriver i Retsplejeloven gennem 50 år (1969) s. 175 f., ofte mere naturligt at spørge, om der er nogen hindring for at vælge den løsning, som må

forekomme den rimeligste, end at spørge, om loven indeholder formel hjemmel for denne løsning. Modsat mindretallet har rettens flertal ikke fundet nogen sådan hindring og har derfor ikke villet udelukke, at der undtages sesvis, hvor hensynet til retshåndhævelsens effektivitet særligt gør sig gældende, kan træffes beslutning om, at vidnets identitet skal hemmeligholdes for tiltalte med de heraf følgende konsekvenser i relation til retsplejelovens bestemmelser i øvrigt, en beslutning, som naturligvis i så fald også loyalt må respekteres af tiltaltes forsvarer.

Henvisningen til retsplejelovens § 173, stk. 2, i indledningen til flertallets præmisser indebærer ikke, at der efter flertallets opfattelse er direkte hjemmel i denne bestemmelse for den anvendte fremgangsmåde. Men i visse af de dér nævnte undtagelsessituationer kan den pligt til at vise et vidne særligt hensyn, som bestemmelsen pålægger retten, kun opfyldes, hvis vidnet sikres anonymitet i forhold til tiltalte. Herimod kan efter flertallets opfattelse ikke anføres de i præmisserne omtalte bestemmelser i retsplejeloven, der indeholder regler om den praktiske fremgangsmåde i forbindelse med tiltalerejsningen og afviklingen af domsforhandlingen, men ikke kan antages bindende at forudsætte, at tiltalte under alle omstændigheder skal gøres bekendt med vidnernes identitet.

Ingen af flertallets dommere har uden betænkning accepteret den anvendte fremgangsmåde. Såvel principielle som praktiske hensyn kan anføres imod. Man har imidlertid ikke anset fremgangsmåden for uforenelig med retsplejeloven og har in concreto fundet, at hensynet til at give tiltalte en »fair trial« ikke var tilsidesat. Det måtte herefter forekomme mindre rimeligt, om man ved en ensidig varetagelse af dette hensyn risikerede at prisgive det også ganske tungtvejende hensyn til retshåndhævelsen, som gjorde sig gældende i den pågældende sag. Men - der bør nok sættes en tyk streg under ordene »ganske undtagelsesvis« i flertallets præmisser.

Som man vil kunne se, er de undtagelsessituationer, i hvilke et vidnes identitet efter flertallets opfattelse kan hemmeligholdes for den tiltalte, afgrænset i det væsentlige på samme måde som i det bud på en lovregel, som Blume har formuleret, men ikke ønsket gennemført, i sin foran omtalte artikel s. 402. Som allerede anført har flertallet ikke ment,

at retsplejeloven tog stilling til dette efterhånden påtrængende problem, og flertallet har derfor heller ikke følt, at problemet nødvendigvis måtte løses ad lovgivningsvejen.

I sin procedure kom forsvareren kort ind på bestemmelsen i artikel 6, stk. 3, litra d, i Den europæiske Menneskerettighedskonvention, hvorefter enhver tiltalt er berettiget til »at afhøre eller lade afhøre imod ham førte vidner og at få vidner i hans interesse tilsagt og afhørt på samme betingelser som vidner, der føres imod ham.« Bestemmelsen - og den ligelydende bestemmelse i artikel 14, stk. 3, litra e, i FN-konventionen om borgerlige og politiske rettigheder - kan imidlertid næppe være til hinder for, at vidnets identitet hemmeligholdes for tiltalte. Uanset hemmeligholdelsen har tiltaltes forsvarer - og tiltalte gennem denne - adgang til at foretage kontraafhøring af et for tiltalte anonymt vidne, om end det naturligvis må erkendes, at forsvarerens kontraafhøring i så fald vanskeligsgøres.

Under sagen blev det fra anklagemyndighedens side oplyst, at hverken den norske eller den svenske anklagemyndighed i praksis var stødt på problemet om benyttelse af anonyme vidner - endnu. En avisartikel, der fremkom et par dage efter dommen i nærværende sag, indeholdt derimod omtale af en afgørelse fra Bundesgerichtshof i Karlsruhe, hvorefter brugen af anonyme vidner skulle være forbudt i Vesttyskland. Afgørelsen, der fremtræder som en »Beschluss«, truffet den 17. oktober 1983 af Bundesgerichtshofs *Grosse Senat für Strafsachen*, indeholder direkte alene en stillingtagen til spørgsmålet, om det trods forsvarerens protest er tilladt *i dennes fravær* at gennemføre vidneafhøring uden for den egentlige domsforhandling - den såkaldte »kommissarische Zeugenvernehmung« for en særlig udpeget dommer - af et vidne, som politiet eller anklagemyndigheden for at undersøge at afsløre vidnets identitet kun ønsker afhørt, såfremt afhøringen kan gennemføres på denne måde.

Baggrunden for spørgsmålet var, at anklagemyndigheden under en narkotikasag kun ønskede et vidne, der havde optrådt som køber, men hvis identitet man ikke ønskede afsløret, afhørt under domsforhandlingen, hvis dette kunne ske i et lukket retsmøde uden tiltaltes og forsvarerens tilstedeværelse. Retten havde herefter fundet det udelukket

at afhøre vidnet under domsforhandlingen, men havde, da der efter § 244 i Strafprozessordnung (StPO) - med visse begrænsninger - påhviler retten en pligt til af egen drift at søge sagen bedst muligt oplyst med henblik på at finde frem til sandheden, mod forsvarerens protest besluttet at lade vidnet afhøre »kommissarisch« uden tiltaltes og forsvarerens tilstedeværelse, hvorefter et protokollat med forklaringen var blevet læst op under den fortsatte domsforhandling.

Det kan næppe undre, at spørgsmålet om tilladeligheden af denne fremgangsmåde blev besvaret benægtende af Bundesgerichtshof. Retten tilføjede imidlertid, at bestemmelsen i StPO § 68 også gjaldt ved »kommissarischen Zeugenvernehmungen«. Efter denne bestemmelse, der findes i StPOs afsnit om vidner, indledes enhver afhøring med, at vidnet spørges om fornavn og efternavn, alder, stilling eller erhverv og bopæl. Indtil 1979 var denne bestemmelse undtagelsesfri. Ved en ændringslov af 5. oktober 1978 åbnedes der imidlertid mulighed for, at retsformanden kan fritage et vidne for at give oplysning om sin bopæl, en mulighed, som kan benyttes netop - og udelukkende - hvis vidnets sikkerhed er truet. Tilføjjelsen i rettens »Beschluss« vedrørende bestemmelsen i StPO § 68 er - frit oversat - begrundet således:

»Pligten for et vidne til at oplyse sine personalia har den betydning, at det gør det muligt for de i retssagen deltagende at indhente oplysninger om **vidnet** Bundesgerichtshof har derfor i (en tidligere **sag**) truffet den afgørelse, at personalia for et vidne, der afhøres under domsforhandlingen, ikke må hemmeligholdes for tiltalte eller forsvareren. Denne opfattelse fastholder Grosse

Senat für Strafsachen. Den stemmer også overens med opfattelsen hos lovgiveren, der med kendskab til problematikken **ved** (ændringsloven af 5. oktober 1978) **ale** ne har gjort det muligt for et vidne, hvis sikkerhed er truet, at undlade at give oplysning om sin bopæl, men i øvrigt har ladet StPO § 68 **for**blive uændret. Dette gælder også for den »kommissarische Vernehmung«. Heller ikke under denne afhøring kan vidnet fritages for forpligtelsen til at oplyse sit navn.«

Som det fremgår, har problemet om beskyttelse af truede vidner i Vesttyskland ført til en lovændring allerede i 1978. Den løsning, man har valgt: at fritage vidnet for at give oplysning om sin bopæl, men ikke om personalia i øvrigt, forekommer umiddelbart overraskende, men er muligt en tilstrækkelig beskyttelsesforanstaltning i Vesttyskland. Løsningen synes at svare til, hvad en række domstole her i landet - herunder landsretterne - af beskyttelseshensyn praktiserer ved forhåndsunderretningen til tiltalte om, hvem der er udtaget som nævninge eller domsmænd, jfr. retsplejerådets betænkning nr. 994/1983 om lægdommerordningen i straffesager m.v. s. 97. For så vidt angår beskyttelsen af vidner må en sådan foranstaltning imidlertid antages at være uden effekt her i landet. I de meget få tilfælde, hvor spørgsmålet bliver aktuelt, må det derfor være rimeligere at vælge den fremgangsmåde, som er anvendt i den her omtalte sag: hemmeligholdelse af vidnets fulde identitet, men alene for tiltalte - også selv om dette, som påpeget af advokat **Rothenborg** i Advokaten 1984 s. 77 ff., stiller forsvarer over for særlige, efter hans mening uløselige problemer.

LANDSFORENINGEN AF ADVOKATER
 ANTAGET TIL UDFØRELSE AF OFFENTLIGE
 OG BENEFICEREDE SAGER

Landsforeningen skal herved tillade sig at rette henvendelse til folketingets retsudvalg i anledning af en højesteretsdom, som stærkt har forurologet den danske forsvarerstand.

Højesteretsdommen er afsagt den 2. december 1983 og bragt i Ugeskrift for Retsvæsen 1984 side 81 H. Dommen vedrører anonymisering af vidner i en narkotikasag.

Med højesteretsdommen accepterede 5 af 7 af højesterets dommere (ud af i alt 16 højesteretsdommere), at identiteten af to hovedvidner i sagen holdtes skjult for tiltalte, såvel som visse enkeltheder i vidnernes forklaring ikke kunne refereres for den tiltalte af hensyn til effektiviteten i anonymiseringen. Højesteret accepterede tillige, at tiltalte ikke kunne være til stede under den del af anklagemyndighedens procedure, hvor anklagemyndigheden i detaljer gennemgik indholdet af de to vidneforklaringer.

To dommere i højesteretssagen dissentierte, idet de ikke fandt hjemmel i retsplejeloven for den anvendte fremgangsmåde.

Som påpeget af advokat Arnold Rothenborg i Advokaten 1984 side 77, indebærer fremgangsmåden uløselige problemer for forsvaret. Tiltalte er forsvarsløs over for vidnernes forklaring, når han/hun ikke har reel mulighed for at gå ind i en tilbagevisning af vidnernes oplysninger, eksempelvis ved gennem sin forsvarer at fremdrage oplysninger, som stærkt belaster de pågældende vidners troværdighed.

Det er indlysende, at denne mangel ikke afhjælpes ved, at forsvareren er bekendt med vidnernes identitet, idet forsvareren typisk får sine oplysninger via den tiltalte.

Det er forsvarerstandens opfattelse, at problemet ej heller afhjælpes ved et udsagn om, at bevisværdigheden af anonymiserede vidners udsagn må have begrænset vægt. I den ovenfor nævnte højesteretsdom bliver tiltalte i alt væsentligt dømt på grundlag af de anonyme vidners udsagn.

Højesteret har i sin begrundelse klart givet udtryk for, at accepten af vidneanonymisering har undtagelsens karakter. Højesteret vil acceptere »at vidnets identitet hemmeligholdes for tiltalte, såfremt hensynet til retshåndhævelsen på grund af sagens alvor samt forklaringens betydning ganske undtagelsesvis måtte gøre det påkrævet, at forklaringen afgives«.

Når højesteretsdommen har vakt alvorlig forurologelse og bestyrtelse i forsvarerkredse, hænger det sammen med, at dommen rummer en klar grænseoverskridelse af de hensyn til »fair trial«, som er fundamentale for et retssamfund som det danske. Dommen må i sin videste konsekvens siges at være udtryk for, at overordnede samfundsmæssige hensyn må fortrænge individets retsbeskyttelse.

Det er forsvarerstandens enige opfattelse, at den retstilstand, som højesteretsdommen afspejler, etablerer en sådan bevisusikkerhed, at den er uværdig for et retssamfund som det danske. Det er samtidig vort håb, at nærværende henvendelse til folketingets retsudvalg kan bevirke et lovgivningsinitiativ, som afskærer mulighederne for en bevisførelse ved danske domstole, som reelt ikke giver tiltalte mulighed for at forsvare sig betryggende, og som forekommer at være eklatant i modstrid med bestemmelserne om »fair trial« i artikel

6 i den europæiske menneskerettighedskonvention,

Vi skal tillade os at vedlægge nærværende henvendelse, fotokopi af højesteretsdommen, fotokopi af højesteretsdommer Palle Kiils

kommentar til højesteretsdommen i Ugeskrift for Retsvæsen 1984 B. side 289 samt fotokopi af advokat Arnold Rothenborgs indlæg i Advokaten 1984 side 77.

København, den 19. september 1984

ERIK RASMUSSEN

Folketingets retsudvalg
Christiansborg
1218 København K

